

Interaktion på två språk

En samtalsanalytisk studie om receptiv flerspråkighet i finsk-svenska samtal

Kaisa Castrén
Avhandling pro gradu
September 2012
Nordiska språk
Finska, finskugriska och
nordiska institutionen
Humanistiska fakultetet
Helsingfors universitet

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Material	6
1.3 Metod.....	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition.....	10
2 Den språkliga verkligheten i Finland	12
2.1 Språkliga attityder	13
2.2 Hur tvåspråkigheten förverkligas i Finland i praktiken.....	14
3 Teoretiska utgångspunkter	16
3.1 Receptiv flerspråkighet.....	16
3.1.1 Tidigare forskning inom receptiv flerspråkighet	19
3.2 Samtalsforskning	21
3.2.1 Turer.....	22
3.2.2 Uppbackningar.....	23
3.2.3 Kodväxling.....	24
4 Interaktionella särdrag i receptivt flerspråkiga samtal	27
4.1 Samtalen med fokusgrupperna 3 och 4	28
4.1.1 Turer.....	29
4.1.2 Uppbackningar.....	31
4.1.3 Kodväxling.....	37
4.2 Språkliga val och andra iakttagelser av samtalens gång	47
4.2.1 Responsiv kodväxling.....	47
4.2.2 Kommentarer kring språkval och språkbruk	49
4.2.3 Längre enspråkiga sekvenser	53

5 Sammanfattande diskussion	54
Litteraturförteckning	58
Bilagor.....	62
Bilaga 1: Transkriptionsnyckel	62

1 Inledning

I inter- och mångkulturell kommunikation är användningen av engelska som lingua franca (*English as lingua franca*, ELF) i de flesta fall en norm. Det finns ändå också andra sätt för människor med olika modersmål att kommunicera, speciellt när det gäller områden och folk med två- eller flerspråkig historia.

I januari 2012 kom det ut en sändning av ett finskspråkigt tv-program *Voimala*. Gästerna i programmet var professor emerita och författare Merete Mazzarella, Årets professor Markku Kulmala, familjeterapeut Annikki Kaikkonen och Timo Uusi-Kerttula, landdirektör för en dejtingsajt för gifta människor. Diskussionen i sig var intressant men ännu mer intressant var hur den fördes. Den svenskspråkiga Mazzarella talade svenska medan de övriga gästerna samt programledarna talade finska. Alla förstod varandra tillräckligt bra för att kommunikationen skulle kunna fungera och diskussionen gå vidare. Detta fenomen kallas för receptiv flerspråkighet.

Receptiv flerspråkighet ses ofta som ett bra alternativ till det engelska språkets hegemoni och som en lösning till en fungerande interkulturell kommunikation. Receptiv flerspråkighet innebär att samtalare har åtminstone receptiva kunskaper (hörförståelse, läsförståelse) i samtalspartnerns modersmål eller förstår det tack vare sitt eget modersmål och att diskussionen därigenom kan föras så att alla använder sitt eget modersmål och blir förstådda av andra.

När det gäller Finland och kommunikation mellan de två språkgrupperna (finskspråkiga och svenskspråkiga) är det inte engelskans hegemoni som ”hotar” landets tvåspråkighet utan den växande dominansen av finska.

Diskussionen och debatten kring Finlands två officiella språk, finska och svenska, och deras ställning pågår ständigt i offentligheten. Officiellt är landet tvåspråkigt och varje finländare har åtminstone i någon mån studerat det ena språket som modersmål och det andra som det andra inhemska språket. I praktiken är det dock få finskspråkiga som i skolan lär sig behärska svenska tillräckligt bra och landet är i första hand finskspråkigt förutom de områden i Österbotten och Nyland som är starkt tvåspråkiga eller enbart svenskspråkiga. Attityderna till obligatorisk undervisning av det andra inhemska språket tycks bli allt hårdare, speciellt hos de

finskspråkiga. Att slopa den s.k. tvångssvenskan¹ är ett förslag som lyfts fram med jämna mellanrum. Å andra sidan har det nyligen föreslagits att svenskundervisningen i grundskolan ska tidigareläggas för att skapa en mottagligare grund för den (Undervisnings- och kulturministeriet 2012).

Jag anser att receptiv flerspråkighet och de möjligheter den kan erbjuda för språkval i olika situationer skulle kunna bidra med en intressant synvinkel till diskussionen om språksituationen i Finland. Ett sådant språkbruk skulle eventuellt kunna påverka de ibland väldigt stränga attityderna som råder i den finländska språkdebatten.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är tudelat; för det första vill jag utreda hur en tvåspråkig diskussion ser ut i praktiken; för det andra är jag intresserad av att se om man kan hitta och strukturera s.k. *best practises*, d.v.s. bästa praktiker, när det gäller tvåspråkig kommunikation svensk- och finskspråkiga emellan utifrån materialet. Jag anser att språkanvändningen inte alltid behöver vara så stagnerad och trög och sträva efter perfektion. Ett mer avslappnat och flexibelt sätt att använda språken skulle också kunna bidra till ett fräschare klimat i språkdiskussionen. Receptiv flerspråkighet är inte det enda sättet att föra ett fungerande flerspråkigt samtal men jag hoppas att utifrån mitt material kunna skissera upp en bild av hur ett sådant samtal *kan* se ut.

För att närmare kunna granska mitt material och dra slutsatser som är i enlighet med mitt syfte kommer jag att granska materialet via följande forskningsfrågor.

- Hur ser ett receptivt flerspråkigt samtal ut i praktiken och vilka slags resurser rekryteras det i sådana samtal?
- Finns det en balans mellan samtalens två språk eller dominerar någotdera språket?
- Hur reagerar deltagarna på inlägg på det andra språket och i vilken utsträckning håller de sig till det egna språket?

¹ Tvångssvenskan (fi. pakkoruotsi) är en negativt laddad benämning för den obligatoriska skolsvenskan i Finland.

1.2 Material

Mitt undersökningsmaterial består av två ungefär en timme långa gruppsamtal som är videoinspelade i samband med projektet DYLAN (*Language dynamics and management of diversity*) hösten 2007. DYLAN är ett sameuropeiskt forskningsprojekt som syftar till att identifiera omständigheter under vilka den språkliga diversiteten i Europa kan vara en fördel, snarare än ett hinder, i utvecklingen av kunskap och ekonomi. Det femåriga projektet har pågått i tjugo forskningsinstitut i tolv europeiska länder och det tog slut år 2011.² Projektet fortsätter dock att generera publikationer under de närmaste åren.

På Helsingfors universitet spelades det in i samband med DYLAN hösten 2007 sex samtal på videor där grupper med olika sammansättning diskuterade temat ”Helsingfors universitet som språklig miljö”. Tre av fokusgrupperna var enspråkiga (antingen finska eller svenska), en grupp var internationell och använde engelska och två av fokusgrupperna, nämligen grupperna 3 och 4 var språkligt blandade med finsk- och svenskspråkiga. Medlemmarna i grupperna var alla studerande eller anställda vid HU bortsett från en deltagare som var anställd vid en samarbetspartner till HU. Deltagarnas namn har ändrats av transkriptören för att dölja samtalsdeltagarnas identitet.

I fokusgrupp 3 (efter detta FG 3) finns det fem medlemmar (exkl. moderatorn M) av vilka två (Joakim och Linda) för det mesta talar svenska och kan därför anses vara svenskspråkiga. De båda kommer också med finskspråkiga inlägg vilket tyder på att de i hög grad är tvåspråkiga. De övriga tre deltagarna, Raija, Kimmo och Pirkko använder enbart finska, bortsett från Raijas två svenskspråkiga kommentarer och några av Kimmos inlägg där det sker kodväxling till engelska.

I fokusgrupp 4 (efter detta FG 4) finns det fyra medlemmar av vilka den svenskspråkiga Patricia kommer till mötesrummet först efter 20 minuter (s. 19 i transkriptionen). Charlotte är också svenskspråkig men båda gör inlägg också på finska. Johanna och Kaija talar enbart finska. I detta samtal använder också moderatorn M lite finska utöver svenska.

² http://www.dylan-project.org/Dylan_en/home/home.php

Moderatorn inleder inspelningarna med en slags introduktion där hon berättar att meningen är att föra en tvåspråkig diskussion om ämnet Helsingfors universitet som språklig miljö. Introduktionen ges på båda språken och moderatorn uppmuntrar deltagarna att använda sitt eget språk. I början ställer moderatorn en lite mer exakt fråga (för fokusgrupp 3 om deras erfarenheter av biblioteket som språklig miljö, för fokusgrupp 4 om universitet som språklig miljö) för att få i gång diskussionen. Därtill ställer hon ibland kompletterande frågor eller byter diskussionsämnet med en fråga, men annars låter hon diskussionerna löpa fritt.

Materialet som jag har till mitt förfogande finns både som videoinspelningar (å 62 min., täcker inte hela diskussioner) och transkriptioner (89 sidor och 90 sidor). Längden på samtalen är 81 respektive 99 minuter och de har transkriberats av moderatorn, doktorand Sofie Henricson. Transkriptionerna är gjorda utifrån ljudinspelningarna av samtalen och de är väldigt detaljerade med markeringar av prosodiska drag, pauser, skratt och samtidigt tal. I min undersökning utgår jag mest från de transkriberade samtalen och använder videoinspelningarna endast som stöd för tolkning av skeenden i interaktionen.

Vanligtvis föredrar man inom samtalsforskning att undersöka naturligt förekommande samtal; där kan man utan yttre störande faktorer granska hur de olika mönstren människor följer för att förstå varandra ser ut. I mitt material är det frågan om arrangerade samtal som leds av en moderator. Ändå är målet att diskussionen skall få löpa så fritt som möjligt. Helt jämförbara med en naturligt förekommande vardaglig diskussion är den emellertid inte eftersom den inte fyller alla de "krav" som Sacks m.fl. (1974, refererad av Norrby 1996) anger för en fri diskussion: diskussionens längd är till exempel i viss mån förutbestämd och man följer en agenda. Drag från institutionella samtal kan man också se i det att deltagarna ofta lyssnar på moderatorns fråga innan de sedan ungefär turvis svarar på den och att turerna till en viss grad är koordinerade så att alla får en möjlighet att svara på den fråga som ställs.

Att diskussionerna har en moderator och ett visst "mål" gör det förstås också svårt att bedöma om ett liknande tvåspråkigt språkbruk skulle kunna uppstå och fungera på ett liknande sätt i en helt informell situation. Skulle deltagarna lika konsekvent

hålla sig till sina språk om moderatorn inte hade nämnt att avsikten var att göra det? Eftersom deltagarna har fått anvisningar att använda sitt modersmål är det omöjligt att säga om de använder sin språkliga kompetens för att t.ex. uttrycka sin identitet och hur medvetet eller omedvetet det är.

Utöver samtalssituationers autenticitet kan man ifrågasätta hur realistisk en situation där alla deltagarna har rätt så bra kunskaper i båda språken är. I mitt material är alla deltagarna anställda vid ett universitet i Finland, eller har varit det, vilket betyder att de borde alla ha avlagt provet i det andra inhemska språket och således fungerar åtminstone i teorin i en officiellt tvåspråkig arbetsmiljö. Förutsättningar för en tvåspråkig kommunikation kunde vara annorlunda i en mindre utvald grupp.

1.3 Metod

Med hjälp av en samtalsanalytisk begreppsapparat granskar jag hur de tvåspråkiga samtalen som utgör mitt material fungerar i praktiken.

Jag försöker få svar på mina forskningsfrågor genom att granska bl.a. turer, uppbackningar och kodväxling i diskussionerna, huvudsakligen i det transkriberade materialet. Jag är också intresserad av att se hur konsekvent samtalsdeltagarna håller sig till sina modersmål och vad som händer när man växlar från ett språk till ett annat.

Inom samtalsanalys anser man att analysen alltid primärt borde utgå från ljud- eller videoinspelningar eftersom transkriptioner bara är en återgivning av det som har sagts och ett sätt att ”frysa ner” samtalet (Londen 1995: 20). Jag har ändå valt att använda transkriptionerna som mitt primära material eftersom granskning och räkning av de språkliga markörerna går lättare och språkväxling är enklare att observera i dem. Därtill har jag vid behov använt videoinspelningarna för att kontrollera om min uppfattning om samtalens gång stämmer överens med det som verkligen har hänt under samtalen och för att kontrollera min analys av de företeelser som förekommer. Detta har jag gjort genom att granska samtalsdeltagarnas extra- och paralingvistiska beteende så som blickar, handgester, nickande och prosodi (olika röststyrkor, intonation och betoningar i talet) (Allwood 1979: 1–2).

Eftersom jag är intresserad av att se hur interaktionen i de receptivt flerspråkiga samtalen fungerar lönar det sig inte att undersöka isolerade yttranden eller enstaka turer. Det som kan berätta någonting om interaktionen är förhållandet mellan turer och kontexten turerna förekommer i. Sekvensanalys går ut på att en tur borde analyseras genom att granska hurdan respons den utgör på den föregående turen och hurdana ramar den ställer upp för nästa tur. (Londen 1995: 48, Lindström 2008: 36.) Jag koncentrerar mig mindre på strukturer eller innehållet i turer och sekvenser och mer på hurdana sekvenser som turer på olika språk bygger upp.

Samtalsanalys har traditionellt varit en kvalitativ undersökningsmetod och kvantitativa beräkningar har varit en kontroversiell fråga inom forskningsfältet (Green-Vänttinen 2001: 31, Norrby 2004: 40). Jag har valt att utgående från transkriptionerna räkna frekvenser av de företeelser jag granskar för att sedan lättare kunna redogöra för hur ett receptivt flerspråkigt samtal mer generellt kan se ut. Jag antar ändå inte att siffrorna bidrar till någon absolut sanning; de fungerar mer som ett stöd för de iakttagelser jag har gjort när jag har fördjupat mig i materialet.

1.4 Avgränsningar

För att kunna svara på mina forskningsfrågor och analysera mitt material har jag gjort vissa avgränsningar för studien. Här redogör jag för de gränsdragningar jag har utgått från i min undersökning av receptiv flerspråkighet. Till att börja med använder jag konsekvent termen ”receptiv flerspråkighet” genom avhandlingen. I engelskspråkig litteratur om ämnet har jag sett både termerna *receptive bilingualism* (receptiv tvåspråkighet) och *receptive multilingualism* (receptiv flerspråkighet) men för klarhetens skull använder jag det senare begreppet.

Jag har valt att undersöka två- eller flerspråkiga samtal. Med detta menar jag emellertid inte samtal mellan två- eller flerspråkiga personer som alla delar samma språkliga kompetens utan samtal där deltagare har olika modersmål. Detta utesluter dock inte möjligheten att deltagarna har goda eller till och med modersmålsliknande kunskaper också i det andra språket. I mitt material är det fråga om samtal mellan personer med finska eller svenska som modersmål.

Under en språkinlärningsprocess är det vanligt att receptiva kunskaper i det nya språket utvecklar sig snabbare än den aktiva kompetensen, alltså muntlig färdighet. Att ha receptiv kompetens i ett språk kan anses vara en fas på väg till fullständig behärskning av det nya språket (Börestam & Huss 2001: 30). I min undersökning beaktar jag inte inlärningsaspekten utan vill granska receptiv kompetens som en ”färdig” kompetens hos talarna och som ett sätt att använda all språkkunskap man har till fullo. Det behövs inte fullständiga muntliga kunskaper i ett visst språk för att kunna delta i ett samtal där språket används.

Jag har valt att granska mitt material och mina frågeställningar ur en samtalsanalytisk synvinkel. Jag har plockat ut vissa för samtalen grundläggande företeelser (se 1.2 och 1.3) som jag har konstaterat kan vara av relevans i detta sammanhang och analyserat dem. I kommunikationssituationer där receptiv flerspråkighet används är lyssnarens roll åtminstone lika viktig som talarens och därför är det intressant och motiverat att se på samtalsbeteendet hos dessa båda rollinnehavare.

1.5 Disposition

I denna avhandling kommer jag att redogöra för min studie i hur receptiv flerspråkighet kan fungera i finsk-svenska samtal i Finland. I inledningskapitlet har jag presenterat själva ämnet, syftet med studien och forskningsfrågorna samt materialet och de metoder jag använder för att analysera materialet. Jag har också redogjort för de avgränsningar jag har valt att göra vad gäller objektet för undersökningen och materialet.

I kapitel 2 presenterar jag den kortfattat språkliga situationen i Finland och dess historia vilket fungerar som bakgrund för denna studie och motiverar varför det över huvudtaget är intressant att undersöka de två språkens användning i praktiken.

I kapitel 3 presenteras avhandlingens teoretiska bakgrund som består av centrala teorier om receptiv flerspråkighet och samtalsforskning. Därtill redogör jag för tidigare forskning inom fältet receptiv flerspråkighet.

I det fjärde kapitlet presenterar jag mina resultat och analyserar dem med hjälp av de metoder som presenterats i inledningskapitlet. Jag redogör för vad materialet visar och hur det som finns i materialet förhåller sig till den teoretiska bakgrunden och till tidigare forskning samt till de frågor jag har ställt.

I kapitel 5 svarar jag på forskningsfrågorna. Därefter följer diskussion, sammanfattning och tankar om möjliga objekt för vidare forskning inom ämnet.

2 Den språkliga verkligheten i Finland

Det svenska språket har varit en del av Finland länge innan det ens har funnits en finsk stat. Den västra delen av det området som nuförtiden hänvisas till som Finland var en del av det svenska riket i nästan 700 år, från och med 1100-talet (Ivars & Hulden 2002). Under den tiden var svenska självklart det officiella språket; administrationens, utbildningens och kulturens språk. Största delen av folket inom detta område (exklusive kustområden i västra och sydvästra Finland där det talades svenska) talade dock finska.

Som resultat av Finlands krig 1808–1809 blev Finland ett storfurstendöme till Ryssland men svenskan höll sin status som offentlighetens språk, både officiellt och i praktiken. Också finskan vann terräng, inte minst på grund av att de ryska makthavarna ansåg detta vara ett bra sätt att skapa avstånd mellan Finland och Sverige. Finskan fick en officiell status i språkförordningen 1900 och den upphöjdes till ett förvaltningspråk jämlikt med svenskan och ryskan. Finskan blev huvudspråk i lagberedningen 1906 men det dominerande språket i landet blev det först efter självständigheten 1917. Finland gick således från ett land med ett förvaltnings- och utbildningsspråk (svenska) till ett land med två nationalspråk som använts parallellt i all officiell verksamhet under ett sekel. Internationellt sett är detta ett relativt unikt fenomen. (Palmgren 2006: 35, Liebkind, Tandefelt & Moring 2007: 2–3.)

Urbaniseringen och flyttningsrörelsen från landsbygden till större industristäder spelade en stor roll i språkens relation till varandra och bidrog till ändringen i svenskans ställning. Folk från finstalande trakter i inlandet flyttade till svensk- och tvåspråkiga områden längs kusten där industri fanns. Språkgrupperna blandades och språkformer med drag från olika dialekter, samt standardspråken, uppstod. (Tandefelt & Finnäs 2007: 41–42.)

Språkens status i Finland har stadfästas först i språkbestämmelserna i regeringsformen 1919 och i en särskild språklag 1922. Vid båda tillfällen kom man till slutresultatet först efter långa förhandlingar där man försökte få de två språkgrupperna att stå varandra närmare. Det som bör observeras är att både finska och svenska fick ställning som landets nationalspråk, trots att den svenskspråkiga befolkningens storlek var så mycket mindre och svenskan i praktiken ett

minoritetsspråk. Detta betydde att de två språken juridiskt sett fick samma status. (Palmgren 2006: 36.)

2.1 Språkliga attityder

Den språkliga verkligheten i Finland och debatten kring ämnet är starkt präglad av attityder. Speciellt de negativa attityderna till den andra språkgruppen framkommer tydligt. År 2010 gick debatten om svenskans ställning så het att Finlands svenska tankesmedja Magma lät göra en utredning om saken. I rapporten ”*Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?*” (Varför irriterar finlandssvenskarna?) utreder docent Pasi Saukkonen den mediedebatt som pågick i Finland då.

Bland de finskspråkiga diskuterades till exempel de svenskspråkigas rätt till svenskspråkig service och behovet av det eftersom det står i bakgrunden för motiveringen av den obligatoriska svenskundervisningen. Också kostnaderna för tvåspråkig service och förvaltning väckte diskussion. Många ansåg att de svenskspråkiga, för att vara en sådan liten minoritet, har för mycket förmåner och för mycket makt. De svenskspråkiga däremot diskuterade bl.a. svenskans framtid i Finland, vilken i vissa fall kan se lite dyster ut.

Saukkonens kanske viktigaste resultat i utredningen var att folk inte talade om samma sak på var sitt håll och om de gjorde det var utgångspunkterna helt olika. Enligt honom koncentrerade de finskspråkiga inläggen sig på vissa enligt dem negativa företeelser som de anknyter till finlandssvenskar, så som obligatorisk skolsvenska och tjänstemannasvenska, kommunal- och regionalpolitiska frågor och svenskans ställning i Finland jämfört med andra språk. Själva finlandssvenskarna eller den finlandssvenska kulturen fick inget utrymme i argumentationen. (Saukkonen 2010.)

Att attityder kan påverka motivationen och vidare språkinläring har man kunnat bevisa i flera undersökningar. När man har en negativ inställning till något har man ingen motivation till att lära sig det (Haagensen 2007: 61). De flesta finskspråkiga barn hör säkert termen ”pakkoruotsi” långt innan de får undervisning i svenska och själva får forma en åsikt om språket. Det är förstås svårt att säga om negativa attityder till det svenska språket baserar sig på negativa attityder till

finlandsvenskarna och att svenskundervisningen är obligatorisk på grund av deras språkliga rättigheter eller tvärtom.

2.2 Hur tvåspråkigheten förverkligas i Finland i praktiken

Finland är officiellt ett land med två nationalspråk. Ändå är det inte möjligt för medborgarna att officiellt vara tvåspråkig. Varje person måste ha ett modersmål som är registrerat i befolkningsregistret. När ett barn föds är det förstås föräldrarna som bestämmer vilket språk som registreras som barnets modersmål men man kan också fritt ändra sin språktillhörighet i registret. Det behövs ingen motivering eller något bevis på språkkunskaper. (Palmgren 2006: 36.)

År 2010 hade 90,37 % av finländarna finska som modersmål medan 5,42 % av befolkningen hade registrerat svenska som sitt modersmål (Statistikcentralen: Befolkningsstatistik). En stor del av dem som är registrerade som svenskspråkiga är förmodligen i praktiken tvåspråkiga och det finns tvåspråkiga också bland dem som är registrerade som finskspråkiga, men antalet kan man bara gissa eftersom det inte finns någon tillförlitlig statistik om saken. Antalet svenskspråkiga har inte ändrats drastiskt under det senaste århundradet men den finskspråkiga befolkningen har växt i relation så mycket att den svensktalande minoriteten proportionellt har minskat från ca 16 % av hela befolkningen i mitten av 1800-talet till ca 9,5 % på 1940-talet och ner till 5,5 % på 2000-talet (Liebkind, Tandefelt & Moring 2007: 3).

Formuleringen av de språkliga rättigheterna har uppdaterats i regeringsformens språkbestämmelser 1995, i en ny grundlag 2000 samt i en ny språklag 2003 (trädde i kraft 2004). Ordalydelser har ändrats lite men i princip är lagens uppgift fortfarande att försäkra individens rätt att använda sitt eget språk och att kunna agera på sitt eget språk i "det allmänna", d.v.s. hos statliga och kommunala myndigheter. Enligt den nya lagen definieras inte bara kommunerna som en- eller tvåspråkiga utan också olika myndigheter. Myndigheterna får själva bestämma vilket språk de använder i sitt interna arbete men utåt måste de visa att de betjänar både på finska och svenska och kunden måste kunna få service på sitt språk utan att behöva kräva det. (Palmgren 2006: 37.)

Realiteten är dock den att språklagstiftningens krav inte alltid uppfylls. Trots att det t.ex. krävs en viss språkkunskapsnivå av de offentligt anställda (s.k. tjänstemannasvenska/-finska) är många tjänstemäns kunskaper i svenska bristfälliga. Enligt *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009* förverkligas de finskspråkigas språkliga rättigheter väl, medan situationen med de svenskspråkigas rättigheter skulle kunna vara bättre. Regionala skillnader är stora och det är många svensk- eller tvåspråkiga som automatiskt använder finska hos myndigheterna och i offentliga situationer eftersom de anser att det är ”lättare”. (Justitieministeriet 2009: 77, Palmgren 2006: 40.) Den finlandssvenska befolkningen arbetar dock medvetet för att hålla det svenska språket i Finland vid liv och till och med som ett ”komplett och samhällsbärande språk” också för de kommande generationerna (Tandefelt 2006: 57).

Att de svenskspråkiga inte alltid kräver service (i allmänhet, inte hos myndigheter) på svenska eller väljer att använda finska kan bero på många olika saker. 2011 beställde tankesmedjan Magma en opinionsmätning om språkanvändningen i olika servicesammanhang och undersökningen utfördes av Taloustutkimus Oy. Två frågor som de ett tusen slumpmässigt valda, svenskspråkiga informanter svarade på var i vilken utsträckning och i vilka situationer de försöker få service på sitt modersmål och vilka motiven till att använda finska i olika servicesituationer är. 38 % av informanterna motiverade användningen av finska i servicesammanhang med svarsalternativet ”jag vill vara säker på att bli förstådd” och 22 % med att ”jag utgår ifrån att den jag vänder mig till inte kan svenska”. För 23 % ”spelar språket ingen roll” och 5 % ”vill inte vara till besvär”. 8 % svarade att de aldrig väljer att tala finska. (Bengtsson 2011.)

I dessa svar, som endast handlar om servicesituationer, kan ligga också svaret till varför receptiv flerspråkighet mellan finska och svenska i allmänhet inte är så vanligt i Finland. Många svenskspråkiga antar att finskspråkiga inte kan svenska och då är det lättast att använda språket som båda parterna kan, i det här fallet finska.

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenterar jag den teoretiska bakgrunden för min studie. Kapitlet är indelat i två större delar: den första delen handlar om receptiv flerspråkighet och den andra om samtalsforskning. Därtill redogör jag kort för tidigare forskning om receptiv flerspråkighet i kommunikation mellan icke-släktspråk.

3.1 Receptiv flerspråkighet

Med receptiv flerspråkighet avses en form av flerspråkig kommunikation där alla deltagare i samtalet använder olika språk, d.v.s. sina respektive modersmål, och förstår den andras modersmål (ten Thije & Zeevaert 2007: 1, Kaivapalu & Muikku-Werner 2010: 69). Ofta förekommer den här typen av kommunikation mellan talare av släktspråk eller språk som är lingvistiskt och typologiskt väldigt nära varandra men det är varken ett krav eller nödvändigtvis en medverkande faktor i förekomsten av receptivt flerspråkig kommunikation. Attityder till språken i fråga kan också spela en roll när man gör ett val gällande språket i kommunikation. En viktig faktor i att receptivt flerspråkig kommunikation uppstår är att medlemmar av ett språksamhälle är medvetna om att ett sådant sätt att kommunicera är möjligt: receptiv flerspråkighet förekommer oftast som resultat av en överenskommelse om språkbruket och mycket mer sällan helt spontant. (Ribbert & ten Thije 2007: 76–78).

Receptiv flerspråkighet är inget nytt fenomen. Till exempel i medeltidens norra Europa fick rörligt folk, så som handelsmän ofta receptiva kunskaper i de språk deras handelspartner använde i stället för att de skulle ha lärt sig deras språk fullständigt. När standardformer inte existerade var det vanligt att folk talade samma språk på olika sätt och därmed var tvungna att förstå olika språkformer. Tanken om skarpa gränser mellan språk blev vanligare först i samband med 1800-talets våg av nationalism. Då blev betoningen av språklig lojalitet också ett viktigt sätt att visa politisk tillhörighet och lojalitet. (Braunmüller 2007: 27.)

Receptiv flerspråkighet är ännu inte ett särskilt etablerat undersökningsfält inom flerspråkighetsforskningen men den har ständigt vunnit mer terräng under de senaste tio åren, inte minst tack vare EU:s utbredning och unionens betoning på bevarande av såväl språklig som annan slags diversitet (ten Thije & Zeevaert 2007: 1–2). Till

och med i Europarådets publikation *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning* (2003) betonas värdet av individuell flerspråkighet och flerspråkig kommunikation samt att man kan behärska språk på många olika sätt (Kalliokoski 2009: 10).

Research Center on Multilingualism vid Hamburgs universitet har varit en central aktör i det ökade intresset för forskning i receptiv flerspråkighet. Det hittills mest omfattande verket om receptiv flerspråkighet, *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts* (2007), som redigerats av Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert, har publicerats som en del av centrets publikationsserie, *Hamburg Studies on Multilingualism* (HSM).

Receptiv flerspråkighet har undersökts i årtionden och speciellt receptiv flerspråkighet mellan skandinaviska språk har varit föremål för ett flertal undersökningar på 1960- och 1970-talet. Man har kunnat konstatera att receptiv flerspråkighet skandinaviska språk emellan fungerar, både på grund av lingvistiska likheter och fysisk närhet och täta kontakter, och på grund av talarnas medvetenhet om möjligheten att kommunicera på detta sätt. Resultaten av olika studier har i princip varit ganska likadana och de har visat att receptivt flerspråkig kommunikation, eller semikommunikation som det också kallas, mellan talare av somliga skandinaviska språk fungerar bättre än mellan talare av andra: norrmän har det lättast att förstå grannspråk medan svenskarna och danskarna får jobba lite hårdare för att nå förståelse. (Zeevaert 2007: 111, Doetjes 2007: 220–227, Delsing 2007: 236–237, Hannesdóttir 2010: 342.) Interskandinavisk kommunikation och förståelse har ofta använts som ett motiverande exempel och en modell enligt vilken receptiv flerspråkighet också mellan andra språk skulle kunna fungera (Zeevaert 2007: 111).

Zeevaert konstaterar också i en teoretisk översikt av den ovan nämnda studien genomförd vid Hamburgs universitet att receptiv flerspråkighet är ett fungerande alternativ till kommunikation olika språk emellan. Praktiken kan utnyttjas till exempel i sådana fall där talare är bekanta med båda språken men bara har en passiv kompetens i det andra språket eller väljer att inte utnyttja den aktiva kompetensen de har för att t.ex. markera lingvistisk identitet eller grupptillhörighet eller rent praktiskt

därför att de upplever att de uttrycker sig bättre på sitt modersmål. (2007: 105–106.) Ett receptivt flerspråkigt sätt att kommunicera kan också anses som ett uttryck för jämlikhet. Språkvalet i en samtalssituation är inte godtyckligt utan det kan uttrycka maktpositioner deltagare emellan. När alla kan och får använda sitt modersmål (eller sitt starkaste språk) har deltagare åtminstone språkligt sett jämlika utgångspunkter i diskussionen. (Ribbert & ten Thije 2007: 76.)

Heine (2000: 59) presenterar en studie om internordisk kommunikation som gjorts vid Hamburgs universitet. Hon gör en åtskillnad mellan semikommunikation som förekommer då talare av ömsesidigt förståeliga olika språk kommunicerar på sina respektive modersmål och receptiv flerspråkighet som definieras som kommunikation mellan språk som inte är förståeliga för talare på grund av deras modersmål, såsom fallet är mellan finska och svenska. Man kan också prata om medfödd (*inherent*) och inlärd (*acquired*) receptiv flerspråkighet. Infödd receptiv flerspråkighet bygger på gemensamma drag hos samtalarnas språk som kan utnyttjas utan någon vidare språkinläring medan inlärd receptiv flerspråkighet kräver inlärd kunskaper och på det sättet möjliggör kommunikation också mellan språk som inte är ömsesidigt förståeliga (Bahtina & ten Thije, kommande). Zeevaert (2007: 106) redogör för skillnaden genom Heinz Kloss (1967) sätt att skilja mellan *abstand*- och *ausbau*-språk, d.v.s. ömsesidigt oförståeliga språk och språk som är förståeliga till talare av grannspråk men som inte kan klassas som dialekter p.g.a. utvecklade skriftspråk.

Med finskan och svenskan i Finland behöver man inte problematisera var gränsen mellan språk och dialekt går eftersom de inte är nära släktspråk. Däremot kan man ifrågasätta hur långt ifrån varandra finska och svenska i Finland är när det gäller kommunikation i en gemensam kulturell kontext och geografisk närhet. Att finlandsvenska är en regional varietet av det svenska riksspråket och inte ett språk för sig har man konstaterat i *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland* (Tandefelt 2003) men det finns dock synpunkter enligt vilka finska och finlandsvenska står varandra närmare än finlandsvenska och sverigesvenska.

Mirja Saari har skrivit om denna företeelse i sin artikel *"Jo, nu kunde vi festa nog"*. *Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland* (1995) där hon utreder skillnader mellan sverigesvenskt och finlandsvenskt språkbruk och försöker förklara orsakerna till dessa skillnader. Enligt Saari bildar de finsk- och svensktalande i Finland, och speciellt i Helsingfors där folk ofta umgås över språkgränsen, en talgemenskap där de förenas av ett gemensamt sätt att kommunicera. Begreppet talgemenskap kan definieras som ett universum där såväl språkbruksnormer som andra beteendenormer är gemensamma för medlemmar av gemenskapen. Saari anser att kommunikativa mönster och samtalsrutiner i den talgemenskap det tvåspråkiga Helsingfors utgör skiljer sig från dem man kan se i Sverige. Till dessa kommunikativa mönster hör bl.a. hur man hälsar och tilltalar, hur man agerar under ett samtal och visar hänsyn till sin samtalspartner och hur man använder sin röst samt prosodin, d.v.s. språkets ljudegenskaper så som intonation, rytm och dynamik.

3.1.1 Tidigare forskning inom receptiv flerspråkighet

Som jag nämnt tidigare har man forskat mycket i receptiv flerspråkighet grannspråk emellan. Man kan hitta intressanta undersökningar om kommunikation mellan talare av tyska och nederländska (Ribbert & ten Thije 2007), svenska, danska och norska (Zeevaert 2007, Delsing 2007, Doetjes 2007) och till och med finska och estniska (Kaivapalu & Muikku-Werner 2010). Därtill har man undersökt den receptiva kompetensen hos andraspråksinlärare. Den lingvistiska situationen i de flerspråkiga områdena i Schweiz har man också studerat (Lüdi 2007, Lüdi, Höchle & Yanaprasart 2010, Werlen 2007). Ytterligare har man undersökt receptiv flerspråkighet i olika situationer, så som i affärskommunikation (Dresemann 2007).

I diskussionen om receptiv flerspråkighet mellan språk som inte är grannspråk eller nära släktspråk lönar det sig att se på situationen i Schweiz där relationen mellan de fyra officiella språken (tyska, franska, italienska och rätoromanska) varierar från kanton till kanton. Landet är officiellt flerspråkigt men på kantonnivå är flerspråkighet relativt sällsynt: endast fyra av de 26 kantonerna har flera än ett officiellt språk och även i sådana områden är gränsen mellan språkanvändningsområdena skarpa. (Werlen 2007: 137.)

Iwar Werlen beskriver i sin artikel *Receptive multilingualism in Switzerland and the case of Biel/Bienne* (2007) de olika språkstrategierna och redogör för den s.k. schweiziska modellen vilken i praktiken fungerar enligt receptiv flerspråkighet samt för den s.k. Biel/Bienne-modellen som är en tvåspråkig modell där alla förväntas behärska båda språken. Med nationell sammanhållning som bakgrundstänke bestämdes det år 1975 om riktlinjerna för undervisning av andra nationella språk på lågstadiet. I de tysktalande områdena undervisas franska som det första främmande språket och i de fransktalande områdena är tyska det första främmande språket. Med vissa kantoner gjordes det undantagsarrangemang.

I Werlens artikel presenteras kantonerna Biel/Bienne och Fribourg/Freiburg som exempel på språkligt atypiska schweiziska städer. Den tvåspråkiga staden Biel/Bienne ligger i en officiellt tvåspråkig kanton, Berne. Alla andra distrikt i kantonen är enspråkiga med antingen tyska eller franska. Bakgrunden till stadens tvåspråkighet är fransktalande arbetare som i mitten av 1800-talet flyttade från den omgivande landsbygden till staden för att jobba i dess nya fabriker. Sedan början av 1900-talet har antalet franskspråkiga ganska konsekvent varit drygt 30 % av stadens befolkning. Också andra språk (italienska det största, sedan spanska, albanska och portugisiska) talas i staden men förvaltningen i staden tar dem inte i beaktande. Stadens invånare har rätt att använda någotdera av de två officiella språken hos myndigheter och få svar på samma språk. Tjänstemännen borde alltså ha goda kunskaper i båda språk medan kunderna får välja vilket språk de använder. De fransk- och tysktalande skolorna är separata system och det andra språket undervisas som ett främmande språk i båda systemen. Werlen kallar denna modell för dubbel enspråkighet (eng. *double monolingualism*). Folk i Biel/Bienne antas vara i någon mån tvåspråkiga eftersom det inte finns någon territoriell gränsdragning mellan talare av olika språk och folk kan knappast undgå att umgås med personer med ett annat modersmål. Fribourg/Freiburg anses trots sin officiella tvåspråkighet vara starkt franskspråkigt.

Ett tredelat forskningsprojekt genomfördes i Biel/Bienne och Fribourg/Freiburg i början av 2000-talet. Två moduler, en intervjumodul och en samtalsinspelningsmodul ägde rum i Biel/Bienne och den tredje modulen som var lik modul nummer två genomfördes i staden Fribourg/Freiburg för att kunna jämföra

resultaten i de två städerna. I intervjuerna berättade informanterna om stadens tvåspråkighet, sin egen språkliga historia och sina attityder till tvåspråkighet. Samtalsinspelningarna i andra och tredje modulen gjordes i allmänna eller delvis allmänna platser så som i butiker eller på gatan. Forskare och deras assistenter som gjorde inspelningar började samtalet på antingen tyska, franska eller schweizertyska och ville se vilket språk de skulle få svar på.

I Biel/Bienne anpassade de flesta intervjuade sitt språk enligt det som användes av intervjuaren vilket ledde till enspråkiga diskussioner, enligt Biel/Bienne-modellen. I Fribourg/Freiburg där franska är ett mer dominerande språk stannade de som svarade oftast vid franska, oberoende av intervjuarens språk. I ca en tredjedel av intervjusituationerna förekom ingen anpassning och det uppstod således receptivt flerspråkiga diskussioner.

Också Lüdi (2007) och Lüdi, Höchle & Yanaprasart (2010) diskuterar ”den schweiziska modellen” och redogör för samtalssituationer i arbetssammanhang där tyska, franska, italienska och engelska används på varierande sätt. Ibland utnyttjas receptiv flerspråkighet, ibland växlas det mellan de olika språk som tillhör allas språkliga kompetens, ibland finns det en av pragmatiska skäl gjord överenskommelse om vilket språk som används. (Lüdi et al 2010: 62–65.)

3.2 Samtalsforskning

Inom samtalsforskningen, eller rättare sagt samtalsanalysen (*conversation analysis* eller CA) studerar man interaktionen mellan deltagarna i olika situationer och hur yttranden i samtalssituationen produceras och förstås. (Londen 1995: 11.) Inom språkvetenskap utnyttjas samtalsforskning på många ämnesområden och det är en mycket använd metod i kontaktlingvistik och två- och flerspråkighetsforskning.

Jag är intresserad av att se om de tvåspråkiga samtalens olika språk spelar en roll i hur samtalets organiserade principer så som turtagning och uppbackningar fungerar. I detta avsnitt kommer jag att presentera dessa hörnstenar i samtalens arkitektur och redogöra för hur man har kunnat konstatera att de vanligtvis fungerar. Detta gör jag för att kunna se om mitt aktuella material uppvisar några särdrag i förhållande till dessa företeelser. Jag har valt följande fenomen – turer, uppbackningar och

kodväxling – för en närmare granskning därför att jag anser att det är viktigt att observera både talarens och lyssnarens beteende i ett samtal.

3.2.1 Turer

Ett samtal byggs upp av samtalsturer som för sin del byggs upp av en eller flera turkonstruktionsenheter. En turkonstruktionsenhet kan bestå av ett ord, en fras, en sats eller en mening. En tur kan alltså också utgöras av ett enda ord, ett längre yttrande eller flera meningar. (Norrby 2004: 109–110.) En samtalstur består av det talaren yttrar mellan det att han eller hon tar eller får ordet och det att någon avbryter honom eller henne eller han eller hon själv överlämnar ordet.

Turtagning beskrivs som en av samtalens viktigaste ”trafikregler”. Att agera i turer enligt vissa regler är en central faktor i all organiserad social interaktion (Hakulinen 1997: 32, Norrby 2004: 108). Turtagning är den systematik enligt vilken turer fördelas mellan samtalsdeltagarna. Turtilldelning sker vanligtvis enligt tre principer som följer varandra (Norrby 2004 enligt Sacks m.fl. 1974):

1. Talarnominering. Den som har ordet utser direkt nästa talare. Detta kan hända genom en fråga riktad åt en viss samtalsdeltagare, genom användningen av tilltalspronomen eller namn eller genom att väcka uppmärksamhet men en blick.

2. Självnominering. Nästa talare utser sig själv. Om den föregående talaren inte utser någon till nästa talare kan vilken deltagare som helst ta turen.

3. Inget talarbyte. Om talaren inte utser nästa talare och ingen tar turen vid en turbytesplats kan den som har haft ordet fortsätta, trots att hon/han är färdig med det föregående bidraget.

Preferensordningen mellan valmöjligheterna är den samma som ordningen de har presenterats i ovan. Ordningen är dock inte nödvändigtvis den samma i alla situationer utan typen av prefererad turtilldelning kan variera enligt typen av diskussion. Den prefererade ordningen säger inte heller någonting om vilken typ som är vanligast: talarnominering prefereras över självnominering och fortsatt bidrag om den används, men i vardagliga samtal ser man oftare talarbyten av de två senare typerna. (Lindström 2008: 125.)

3.2.2 Uppbackningar

Uppbackningar, d.v.s. småord som hör till kategorin dialogpartiklar eller responspartiklar, är ett sätt att visa aktivt lyssnande. Dessa ”lyssnarsignaler” utgörs ofta av nickningar, hummanden och ljud eller småord så som *jå*, *ja*, *exakt*, *precis*, *absolut*, *just det*, *nä*. Rollerna i en diskussion kan inte delas i två mellan en aktiv talare och en passiv lyssnare. Också den som har lyssnarrollen är en aktiv deltagare i diskussionen genom att han eller hon via dessa lyssnarsignaler kan ”kommentera” det som talaren säger, visa enighet eller oenighet med talaren, förståelse eller oförståelse eller helt enkelt uppmuntra talaren att fortsätta. Lyssnaren kan ”stödja” talaren under pågående tal eller först efter att talaren har avslutad sin tur. (Norrby 1996: 147–150, Green-Vänttinen 2001: 16, 325.)

Uppbackningar påverkas av många faktorer. Dit hör till exempel samtalens natur (fri diskussion eller institutionaliserad verksamhet), samtalarens individuella samtalsstil och hans eller hennes deltagarroll i ett flerpartssamtal. Det har också konstaterats att kön kan spela en roll i uppbackningsmönster: undersökningar har visat att kvinnor brukar vara mycket flitigare uppbackare än män. (Green-Vänttinen 2001: 88–92.)

Maria Green-Vänttinen har i sin avhandling *Lyssnaren i fokus. En samtalsanalytisk studie om uppbackningar* (2001) utifrån sitt material listat ut vilka uppbackningar som förekommer frekvent i finlandssvenska i Helsingforsstrakten och hur de förhåller sig till de uppbackningar som används i sverigesvenska och i finska. Även om hennes resultat kanske inte är direkt jämförbara med mina, eftersom jag inte känner till mina svenskspråkiga informanternas språkliga bakgrund, ger det en viktig och intressant referenspunkt.

Green-Vänttinen konstaterar att *jå* och *mm* och deras olika varianter är tydligt mer frekventa än andra uppbackningar i helsingforssvenska, men *jo*, *ja* och *nä/ne* är också vanliga. *Aj* och *aha* används i helsingforssvenska ofta som nyhetsmarkör, d.v.s. för att uttrycka förvåning eller att talaren har sagt någonting som är ny information för lyssnaren medan t.ex. *aj* i sverigesvenska oftare uttrycker plötslig smärta.

Enligt Green-Vänttinen delar finlandsvenskan några av de vanligaste uppbackningarna med finskan, vilket för sin del kan underlätta kommunikationen mellan de två språkgrupperna (2001: 328, jfr. Saari 1995).

Ordet *jå* [jå:] är ett intressant fall eftersom det har samma uttalsform och liknande bruksmönster i finlandsvenska och finska. *Jå* har lånats in i finska från äldre svenskt riksspråk. Det används inte längre i sverigesvenska men ordet lever kvar i finlandssvenska just därför att det är i aktivt bruk i finskan. I tillägg till att *jå* används som en uppbackning kan det ha funktion som svar på frågor och som turinledare. (Green-Vänttinen 2001: 96–97.)

Uppbackningar kan ha olika funktioner i samtal. Till och med samma uppbackningar kan ha varierande betydelser beroende på deras position i samtal eller sättet de framförs på. Medan uppbackningars grundläggande och viktigaste uppgift är att signalera att man lyssnar kan de också fungera som nyhetsmarkörer, instämmanden eller icke-instämmanden, kvitteringar och fortsättningssignaler. (Green-Vänttinen 2001: 328–333.) Jag kommer inte att göra en funktionell analys av uppbackningarna i mitt material men ändå är det viktigt att vara medveten om att det finns skillnader i användningen av uppbackningar.

Till finska uppbackningar hör bland annat *joo* [jå:], *niin*, *ai* och *aha* varav de två första är instämmande uppbackningar och de två sista mer nyhetsmarköraktiga. Därtill är *kyllä*, *juu* [jo:], *just* och *jaa* samt olika slags hummanden frekventa i finska samtal. (Sorjonen 1999: 170, 176.)

3.2.3 Kodväxling

Termen kodväxling, eller språkväxling, används för att beteckna ett fenomen där talare alternerande använder två eller flera språk i ett och samma yttrande eller replikskifte. Detta växlande är ofta medvetet och kan förekomma inom satser, d.v.s. intrasententiellt, eller mellan satser, d.v.s. intersententiellt. Intrasententiell växling kallas ibland också för transfer eller kodmixning. Kodväxling kan också innebära växling mellan två eller flera olika varieteter inom ett och samma språk, till exempel mellan talat skriftspråk och en mer informell, t.ex. regional eller social, varietet. (Börestam & Huss 2001: 74–83, Muysken 2007: 315.)

Kodväxling kan anses ha ett nära samband med receptiv flerspråkighet. Och på sätt och vis är receptiv flerspråkighet kodväxling: varje turbyte mellan samtalsdeltagare med olika modersmål resulterar också i kodbyte. Växlingen sker alltså mellan talare och inte hos enskilda talare. Trots att kodväxling ofta förekommer i samtal där deltagarna delar samma språkliga kompetens (d.v.s. är tvåspråkiga med samma språk) är minimikravet för kodväxlingen att deltagarna förstår de språk som används, vare sig de alla har fullständiga muntliga kunskaper i dem eller inte. Deltagarnas språkliga kompetens kan ligga på olika nivåer men både talarens och lyssnarens kompetens är lika viktiga. Man har också ifrågasatt om en situation där två personer konsekvent använder olika språk i samtal (men samtidigt förstår varandra) med varandra skulle kunna eller borde klassificeras som kodväxling. (Börestam & Huss 2001: 76.)

Det har diskuterats mycket om kodväxling, speciellt hos två- eller flerspråkiga, är ett tecken på att man inte kan språk tillräckligt bra eller om det tyder på att man behärskar språk och därför kan använda dem mer kreativt. Förr ansågs det ofta att kodväxling var ett sätt att kompensera för bristfälliga språkkunskaper. Det har emellertid bevisats i flera undersökningar att två- och flerspråkighet har en positiv inverkan på kognitiv utveckling. Orsaken till det är att växling mellan språk också gör talarnas tänkande mer flexibelt. (Rusk 2010: 14.) När det inte är frågan om tidig två- eller flerspråkighet, utan språkinläring i ett senare skede av livet, används kodväxling ofta till exempel för att fylla luckor i ordförrådet.

Kodväxling anses också vara ett sätt att uttrycka språklig identitet och göra åtskillnad mellan ”oss” och ”dem”. Det kan också användas för att betona en dubbel identitet som tvåspråkigheten skapar. Denna expressiva funktion är en av de sex funktioner hos kodväxling som Börestam & Huss (2001: 79–80) beskriver (efter Appel & Muysken). En av de andra fem funktionerna är referentiell funktion där kodväxling används för att fylla luckor då talaren saknar ord. Orsaken kan också vara att det helt enkelt inte existerar ett ord i det språk som används. Med den direktiva funktionen avses att kodväxling används för att styra lyssnarnas uppmärksamhet, eller till exempel peka ut en viss samtalsdeltagare genom att tilltala honom eller henne på ett gemensamt språk. Detta knep kan användas för att inkludera en viss person eller vissa personer men det kan också leda till att personer

som inte delar den samma språkliga kompetensen exkluderas. Den fatiska funktionen innebär att samtalets stil förändras i och med kodväxlingen medan den metalingvistiska funktionen betyder att valet av språk kommenteras. Den sista, poetiska funktionen innebär att språken används på ett lekfullt eller ett humoristiskt sätt.

4 Interaktionella särdrag i receptivt flerspråkiga samtal

I detta kapitel redogör jag för de flerspråkiga interaktionella drag som är mest påfallande i de samtal som ingår i mitt material. Jag går igenom de förekommande interaktionella särdragen i samma ordning som i min generella presentation i kapitel 3.2 och redogör kort för hur ofta och i hurdana situationer de påträffas. Detta demonstrerar jag med hjälp av exempel ur mitt material. Exempel presenteras i den form de finns i transkriptionerna. Den transkriptionsnyckel som transkriptören har använt sig av finns som bilaga (se Bilaga 1).

I analysen utgår jag från frågeställningarna jag har presenterat i kapitel 1.2. Därtill kartlägger jag hur mina resultat förhåller sig till den teoretiska bakgrund jag har presenterat samt tidigare forskning inom ämnesområdet.

Jag har valt att presentera de interaktionella särdrag som finns i de två undersökta samtalen i en och samma sammanställning. Samtalen skiljer sig förstås från varandra en del men meningen med min studie är inte att jämföra dem utan att hitta drag som i allmänhet kännetecknar samtal som förs på två olika språk.

De fenomen jag har ansett relevanta för studien och letat efter i det transkriberade materialet är följande:

- uppbackning på ett annat än talarens språk
- uppbackning på ett annat än det egna språket
- uppbackningen ”jå:/joo”
- språkbyte mitt i en mening eller ett inlägg (fi-sv eller sv-fi)
- kodväxling till något annat språk än finska eller svenska
- hela inlägg på ett annat än det egna språket (svenska eller finska)

Därtill har jag lagt märke till kommentarer gällande själva språken och språkval under samtalen. Det är dock svårt att skilja mellan metaspråk och kommentarer om samtalsämnet eftersom det också har med språk och språkval att göra.

Jag är medveten om att flera av de ovan nämnda fenomenen faller under termen kodväxling, d.v.s. att de innebär växling mellan två eller flera språk inom ett och

samma yttrande eller replikskifte (se 3.2.5). Jag har ändå valt att granska vissa fenomen separat eftersom jag anser att jag får och kan ge en mer adekvat bild av receptivt flerspråkiga samtal genom att å ena sidan behandla de olika typerna av språkbyte mellan samtalens två språk (finska och svenska) och hur å andra sidan kodväxling till andra språk sker.

Vissa av de företeelser jag granskar går lätt att blanda ihop och jag har försökt vara så noggrann som möjligt i beräkningen av dem. Man måste också göra klara avgränsningar i till exempel vad som räknas som uppbackning och när samma, uppbackningsliknande ord används som turinledare eller som svar på en fråga (se 3.2.1 och 3.2.2).

4.1 Samtalen med fokusgrupperna 3 och 4

Som redan nämnts i kapitel 1.3 består fokusgrupp 3 av fem personer. Gruppmedlemmarna Joakim och Linda samt moderatorn (M) är svenskspråkiga medan Kimmo, Raija och Pirkko är finskspråkiga. Det transkriberade samtalet är 81 minuter långt varav 62 minuter är videoinspelade.

Gruppens samtal flyter smidigt och det är ett bra exempel på en fungerande tvåspråkig diskussion. Samtalsdeltagarna lyckas för det mesta hålla sig till sina egna språk men det förekommer också växling mellan finska och svenska hos en och samma talare. Diskussionen kan anses ha en ganska bra balans mellan finska och svenska; fast antalet turer på de två språken varierar lite verkar ingetdera språket bli överkört av det andra (se tabell 1 om indelning av turer enligt språk). Joakim och Linda gör inlägg och uppbackar andra också på finska och efter att Joakim lämnar diskussionen efter ca 40 minuter (s.50 i transkriptionen) fortsätter samtalet enbart på finska bortsett från moderatorns svenskspråkiga frågor och kommentarer.

Fokusgrupp 4 har fyra medlemmar. Patricia, som kommer med först i mitten av diskussionen, och Charlotte är svenskspråkiga och Kaija och Johanna finskspråkiga. Därtill är den svenskspråkiga moderatorn också med. Det transkriberade samtalet är 99 minuter långt och 62 minuter av det är videoinspelade. I detta samtal finns det mindre växling mellan språken hos en och samma talare. Diskussionen flyter relativt bra men i vissa fall förvandlas diskussionen tillfälligt till en persons monolog.

4.1.1 Turer

När det gäller turer i samtalen har jag valt att granska hur turer ges eller tas och hur turerna förhåller sig till andra turer. Samtalen har en moderator som några gånger under samtalens gång tar upp ett nytt samtalsämne med en fråga eller ber om vidare förklaringar till andras inlägg, men annars agerar hon inte som ordförande. För det mesta flyter samtalen fritt och då beror det på samtalsdeltagarna hur turtilldelning sker. Också moderatorns modersmål och dess inverkan är av intresse: är det lättare för de svenskspråkiga att ta turen efter en kommentar eller en fråga av den svenskspråkiga moderatoren (i sådana fall där moderatoren inte har riktat sin fråga speciellt till någon av samtalsdeltagarna)? Jag har också velat se på balansen mellan samtalens två språk: kan man utifrån fördelning av turer säga att någotdera språket är dominerande i samtalet?

Sammanlagt finns det 513 (FG 3) respektive 508 (FG 4) samtalsturer i de två diskussionerna (utgående från transkriptionerna). I vissa fall har det varit svårt att avgöra var gränsen mellan två turer går och hur långa samtalssekvenser kan eller bör räknas som en tur. Till hjälp i processen har jag haft transkriptörens markeringar och i oklara fall har jag bedömt inläggets status enligt min uppfattning av samtalet. Korta uppbackningar har inte räknats med här, de behandlas som en egen kategori. Samtalsturerna fördelar sig enligt språk på följande sätt:

Tabell 1: Fördelning av turer enligt språk

Samtal	Turer på finska	Turer på svenska	Turer sammanlagt
Fokusgrupp 3	310	203	513
Fokusgrupp 4	178	330	508

När man ser på tabell 1 över fördelning av samtalsturer enligt språket bör man ha i minnet hur samtalsgrupperna fördelas enligt medlemmarnas modersmål och hur sammansättningar av grupperna ändras under samtalen (Joakim lämnar diskussionen i FG 3 och Patricia är inte med från början i FG 4). Hur turerna fördelas mellan

samtalsdeltagarna presenteras i tabell 2 och tabell 3. Symbolen X markerar fall där transkriptören inte har varit säker på eller inte har kunnat urskilja vem talaren är.

Tabell 2: Fördelning av turer i FG 3

Namn	Joakim	Raija	Linda	Kimmo	Pirkko	Moderatorn	X
turer på finska	17	131	56	71	34	0	1
turer på svenska	124	2	45	0	0	32	0
sammanlagt	141	133	101	71	34	32	1

Enligt siffrorna i tabell 2 var Linda, Raija och Joakim (som lämnar diskussionen halvvägs) de mest aktiva talarna. Siffrorna berättar emellertid inte hela sanningen eftersom turer kan vara av väldigt olika längd och olika människor kan ha olika samtalsstil, d.v.s. att en del talare är mer fåordiga än andra och en del backar upp ivrigare än andra (Green-Vänttinen 2001: 308).

Tabell 3: Fördelning av turer i FG 4

Namn	Charlotte	Patricia	Kaija	Johanna	Moderatorn	X
turer på finska	7	9	81	79	1	1
turer på svenska	133	125	2	0	70	0
sammanlagt	140	134	83	79	71	1

I FG 4 (se tabell 3 ovan) var Charlotte och Patricia tydligt de mest aktiva talarna. De två andra deltagarna samt moderatorn var för sin del väldigt jämna i antalet turer. Det som går att se i tabellerna 2 och 3 är att de svenskspråkiga gör inlägg på samtalets andra språk, d.v.s. finska, mycket mer frekvent än vad de finskspråkiga

gör på svenska. Hos Linda (FG 3) är antalet turer på finska till och med större än antalet av turer på svenska; hon byter språket helt efter att Joakim lämnar diskussionen. De andra svenskspråkiga använder finska i mycket mindre omfattning.

Det som också går att se är att antalet turer varierar speciellt i FG 3 men också i FG 4. Detta kan tyda på att diskussionerna i själva verket har utvecklats ganska fritt utan att moderatorn har delat turerna jämnt och regelmässigt till samtalsdeltagarna. Turtilldelningen har alltså för det mesta skett genom självnominering (se 3.2.1.). Det finns sammanlagt 5 (FG 3) respektive 11 (FG 4) fall där moderatorn riktar en fråga till en viss samtalsdeltagare och på detta sätt nominerar nästa talare.

Fall där moderatorn ställer en allmän fråga till alla förekommer också (6 resp. 12 gånger). Där är det oftast den som först vågar eller hinner som får ordet; det är alltså fråga av en typ av självnominering. Språket verkar inte spela en stor roll för vem som tar ordet efter moderatorns fråga; i båda grupperna var nästa talare finskspråkig i hälften av fall och svenskspråkig i hälften av fall (3-3 och 6-6).

4.1.2 Uppbackningar

Samtalsdeltagarna i mitt material är flitiga uppbackare. Sammanlagt backar de upp 1388 (FG 3) respektive 1059 (FG 4) gånger under samtalen. Vissa deltagare uppbackar mer frekvent än andra men alla kan sägas vara aktiva lyssnare. I beräkningen av uppbackningar har jag räknat variationer av samma uppbackning som en och samma uppbackning, så som i fall av *nii/niih/niin*, *jå/jåå/mjåå* eller *okei/okej/okeh/oke*. De uppbackningar som påträffas mer än en gång i någondera diskussionen är med i tabellerna 4 och 5 medan de uppbackningar som förekommer endast en gång är sammanförda under rubriken ”övriga”. Där ingår t.ex. *absolut*, *just så*, *de e klart*, *aha*, *aijaa*, *jaha* och *just de*. Uppbackningarna *precis*, *exakt* och *just* förekommer bara i en av diskussionerna och finns därför inte med i båda tabellerna.

Den absolut mest använda uppbackningen i båda diskussionerna är *mm/hm/mhm/mm* *mm/mt* och andra slags hummanden. Jag har valt att inte skilja mellan dem språkligt eftersom de låter lika på finska och svenska och uttals- eller skrivformen är därför inte av relevans för studien. Uppbackningar bestående av dessa hummanden förekommer i samtalen 1111 (FG 3) respektive 667 (FG 4) gånger. Hit har räknats

enbart de hummanden som klart fungerar som uppbackningar eller en del av uppbackningar och inte sådana som till exempel förekommer under en tur eller som svar på en fråga.

Den näst mest frekventa uppbackningen i båda diskussionerna är *jå:/joo* (den svenska respektive finska skrivformen). Dessa två former som i praktiken låter likadana behandlas tillsammans eftersom transkriptören inte har urskiljt mellan dem utan transkriberat dem konsekvent ljudenligt som ”jå:”. Uppbackningen *jå:/joo* används också relativt jämnt av både finsk- och svenskspråkiga. Sammanlagt förekommer den 149 (FG 3) respektive 310 (FG 4) gånger. I tabellerna 4 och 5 nedan kan man bl.a. se hur jämn användningen av uppbackningen är mellan talare av de två språken. I tabellerna presenteras också frekvensen av andra ofta förekommande uppbackningar samt vem som använder dem.

Tabell 4: Uppbackningarna i FG 3

Namn	Linda	Kimmo	Raija	Joakim	Pirkko	Moderatorn	X	
mm/mhm	153	83	299	26	178	312	60	1111
jå/jåå	22	4	35	10	5	68	5	149
nii(n/h)	12	4	46	0	17	1	1	81
jaa	5	1	2	6	1	9	1	25
aivan	0	0	9	0	0	0	0	9
just	0	0	2	0	0	0	0	2
nee/nää	0	0	0	0	0	2	0	2
kyllä	1	0	1	0	0	0	0	2
okei	0	1	1	0	0	0	0	2
övriga								5
sammanlagt	193	93	395	42	201	392	67	1388

Tabell 5: Uppbackningarna i FG 4

Namn	Charlotte	Patricia	Johanna	Kaija	Moderatorn	X	
mm/mhm	32	104	147	111	207	66	667
jå/jåå	18	22	29	151	72	18	310
jaa	0	3	2	22	1	3	31
nii(n/h)	0	8	1	7	1	1	18
kyllä	0	1	0	8	0	0	9
aivan	0	7	0	0	0	0	7
precis	0	6	0	0	0	0	6
okei	0	4	0	0	0	0	4
exakt	0	2	0	0	0	0	2
nee/nää	0	0	0	0	1	0	1
övriga							4
sammanlagt	50	157	179	299	282	88	1059

Som kan ses i tabellerna 4 och 5 varierar användningen av olika uppbackningar relativt mycket, både när det gäller valet av uppbackning och hur frekvent de används. Skillnaderna i siffrorna verkar vara mer personberoende än språkberoende. Till exempel påträffas uppbackningarna *precis* och *exakt* endast i FG4 och det är bara Patricia som använder dem.

De mest frekventa uppbackningarna kan troligen förklaras med att de låter lika och fungerar på båda språken. Emellertid är det sannolikt att deltagarna inte har så mycket anpassat sig till situationen. Antagligen har de bara använt samma uppbackningar de skulle ha använt oberoende av samtalens språk. Som konstaterades i 3.2.2 har *jå/jåå* varit den vanligaste uppbackningen både i studier med finska och med finlands-/helsingforssvenska material vid sidan av olika slags hummanden. Det är alltså sannolikt att samtalsdeltagarna skulle ha använt dessa uppbackningar ofta i alla fall.

Dessa uppbackningar fungerar i finsk-svenska samtalssituationer bra också därför att de är i detta sammanhang relativt neutrala. De fungerar mest som fortsättningssignaler och är lätta att använda för att signalera lyssnande även om man inte har fullständigt förstått vad talaren har sagt. Därtill kräver användningen av hummanden eller *jåå* inte att uppbackaren "tar ställning" till språket i inlägget. Enligt Saari (1995: 77–78, se också kapitel 3.1) kan detta vara ett tecken på en gemensam pragmatisk repertoar i finska och finlandssvenska.

Det som är anmärkningsvärt är frånvaron av uppbackningen *juu* i mitt material medan det i Green-Vänttinsens material förekommer rätt så ofta. Också uppbackningen *jaa* [ja:] är av intresse. Green-Vänttinen har observerat att den är en av de vanligaste uppbackningarna i hennes material. I mitt material finns den på fjärde (FG3) respektive tredje (FG4) plats på listan över de mest använda uppbackningarna. Det går ändå att se vissa skillnader i förekomsten av *jaa* i FG 3 och FG 4. I FG3 använder de svenskspråkiga deltagarna *jaa* mest frekvent medan i FG4 är det den finskspråkiga Kaija som är ansvarig för den största delen av *jaa*-uppbackningarna. Här måste man sedan bedöma om hennes uppbackningar är av kvitterande slag och bara visar uppmärksamhet (jfr. Green-Vänttinen 2001: 104) eller om de mer liknar den nyhetsmarköraktiga typen som ordet *jaa* kan användas i i finskan (ungefär "jaså" eller "jaha" på svenska).³

I transkriptionen ser det ut som att hon använder ordet *jaa* mer i den jakande eller kvitterande mening det har i svenskan och alltså inte som nyhetsmarkör. Videoinspelningen täcker inte hela diskussionen och endast en del av de transkriberade *jaa*-uppbackningarna är med i den men det verkar som Kaija verkligen använder *jaa* mer på ett instämmande sätt. Uttalet skiljer sig dock väldigt lite från *jå:/joo*.

Den instämmande uppbackningen *nii(n)* (sv. "så", "på så sätt") är relativt vanlig i finska samtal (Sorjonen 1999:170). Vanlig är den också i mitt material: olika varianter av *nii* är den tredje respektive fjärde mest frekventa uppbackningen i samtalen. I FG 3 används den speciellt av Raija (46 ggr) men också Pirkko (17 ggr) och Linda (12 ggr) uppbackar med *nii* relativt ofta. I FG 4 är *nii* inte alls så vanlig,

³ VISK § 798

den påträffas bara 18 gånger. Intressant nog används den mest av den svenskspråkiga Patricia (8 ggr).

Däremot saknas det i mitt material vissa uppbackningar som Green-Vänttinen har konstaterat är rätt så vanliga i finlandssvenska samtal. *Nee/nää* förekommer bara en respektive två gånger under samtalen, i alla fallen producerade av den svenskspråkiga moderatorn, medan den och dess varianter i Green-Vänttinens material är den tredje vanligaste uppbackningen. Samma sak kan konstateras om t.ex. olika varianter av *just så* och *just det* som är de fjärde mest använda uppbackningarna i Green-Vänttinens material, men de saknas dock nästan helt i mitt. Däremot påträffas det en finsk variant av *just* (sv. ”precis”, ”exakt”) i fokusgrupp 3. Vad som också bör observeras är den totala frånvaron av de för finlandssvenskan typiska uppbackningarna och uttryck som enligt Green-Vänttinen är etablerade i talspråket men saknas också i hennes material, nämligen *sidu* och *hördu*.

När det gäller uppbackningar ser det ut som om de svenskspråkiga deltagarna anpassar sitt språkbruk och undviker att använda alltför markerade svenska uppbackningar, så som *just så* eller *ja just*. Istället använder de sig av neutrala och språkoberoende uppbackningar som är lättförståeliga för alla och inte drar uppmärksamhet till sig. Därtill uppbackar de på finska mycket mer än vad de finskspråkiga gör på svenska.

Maria Green-Vänttinen (2001: 333) skriver i sin avhandling om radiosamtal som ingår i hennes material. Hon beskriver dem som ett slags institutionella samtal och tar upp exempel där det finns drag som kan påträffas också i t.ex. mötessamtal. Karakteristiskt för dem är att radiogästerna lyssnar på programledares frågor till slut innan de svarar och att speciellt i början är det för det mesta programledare som uppbackar talaren medan de andra samtalsdeltagarna väntar tysta på sin tur. Lite av samma drag kan man se också i mitt material: moderatorn är en väldigt flitig uppbackare från början medan de övriga samtalsdeltagarna blir varma i kläderna lite långsammare. Att moderatorn i båda samtalen är den näst mest aktiva uppbackaren är förståeligt eftersom det är hennes uppgift att hålla diskussionen i gång och uppmuntra deltagarna att tala.

En av de företeelser jag var speciellt intresserad av att granska var uppbackningar som producerades på ett annat språk än det som primära talaren använde. Detta är relevant eftersom uppbackningarna har en viktig uppgift i att hålla diskussionen i gång och jag ville se hur det fungerar när samtalsdeltagarna inte använder samma språk. Det visade sig att samtalsdeltagarna backade upp de andra talarna oberoende av språket. Som exempel 1 och 2 nedan visar finns det såväl finska uppbackningar till svenskspråkiga talare som svenska uppbackningar till finskspråkiga talare.

Exempel 1. (FG3 s. 19)

L: =°men de e ett [jättestort arbetsfält att hå[lla på å»
 R: [(me-)
 M: [mh
 L: »lik[som gå jenom å rensa å sen samt[dit° producera»
 R: [mm [mm mm
 L: »[liksom färskt material å sen över[sätta de de känns»
 R: [mm mm [aivan
 L: »helt hopplöst nogh

I exemplet ovan rör diskussionen om de olika språkversionerna av olika universitetsenheters webbsidor. Linda, som arbetar inom förvaltningen vid universitetet, anser att det kräver mycket arbete att hålla ens en enda, för att inte tala om alla språkversionerna uppdaterade. Raija uppbackar på finska med det instämmande ordet "aivan" (sv. precis).

I exempel 2 diskuterar deltagarna finskans och svenskans framtid i allmänhet: Linda har hört en svensk föreläsare säga att man i framtiden inte använder svenska ens i Sverige. Raija fortsätter med att kommentera att samma sak antagligen kommer att hända med finskan eftersom den är ett mindre språk än svenska.

Exempel 2. (FG3 s. 76)

R: ja Suo[mellehan käy varmaan loppujen lopuks samal»
 L: [a-
 R: »lailla [jos jos [jos meinaan että jos ruotsille»
 L: [ja ja [jää jää ja me- joo joo joo
 M: [mm
 R: »alkaa käydä näin ni[in niin suomihan on: vielä»
 M: [mm
 R: »pienempi kie[li ku [ruotsikaan ni[in että (.hh)
 K: [mm
 L: [absolut [jää
 K: mm
 L: nii

Lindas första uppbackning kan anses vara en blandning av finska och svenska, hennes andra uppbackning är på svenska ("absolut") och den följs av finska "nii".

Också i exempel 3 där Kaija pratar om innehållet i olika utbildningsprogram och hur vissa ger behörighet till ett visst yrke och andra inte gör det, backar Patricia upp det som hon säger.

Exempel 3. (FG 4 s. 70)

K: »niin siinhän tietyst vaikuttaa tä- kans tää et
on- (0.2) on meil on niin erilaisii on nää (0.2)
tiettyy ammatiin valmentavat [siinä tietysti»
P: [mm mm mm
K: »täytyy olla se tietty pätevyys
P: .jää
K: ja si[tten taas vapaamat a[ineet että se [missä»
P: [precis de [exakt
J: [mm
K: »on he- helpom[pi sitte

Först använder hon de allmänna och språkneutrala *mm mm mm* och *jää* men fortsätter efter Kaijas nästa yttrande med de svenska *precis de* och *exakt*.

4.1.3 Kodväxling

I detta avsnitt behandlas kodväxling under de undersökta samtalen. Som det nämndes i inledningen av detta kapitel har jag valt att dra en skillnad mellan olika former av kodväxling för att kunna göra en mer träffsäker analys av hur samtalsdeltagarna använder sig av samtalens två språk (finska och svenska) och om och hur kodväxling till andra språk används. Ursprungligen var det min mening att helt separat behandla den växling som sker mellan finska och svenska och den som sker till andra språk, men eftersom det är meningen att granska funktioner hos samtalsdeltagarnas kodväxling i allmänhet blir det enklare att behandla alla former av den i detta sammanhang.

Under samtalen påträffades det relativt lite kodväxling. För det mesta var det frågan om transfer, d.v.s. användning av enstaka ord eller uttryck på det andra språket vilket inte leder till att samtalets språk byts. Som tabellerna 6 och 7 visar fanns det en ganska jämn fördelning mellan transfer från finska till svenska och tvärtom samt

mellan transfer till andra språk, i de flesta fall engelska. I vissa fall var det svårt att avgöra om vissa enstaka ord borde räknas som transfer eller om de kunde anses vara lånord.

Som tabellerna 2 och 3 visade tidigare växlar de svenskspråkiga samtalsdeltagarna mycket mer mellan svenska och finska än de finskspråkiga. I själva verket är alla finskspråkigas turer på svenska korta upprepningar eller frågor medan de svenskspråkiga gör till och med långa inlägg på finska. Här överlappar resultatkategorierna en del: de turer som finns i tabellerna 2 och 3 och visar samtalsdeltagarnas turer som är yttrade på det andra språket är alltså de samma som finns i tabellerna 6 och 7 under rubriken ”kodväxling”. Möjliga turer med okänd talare är inte med i denna tabell eftersom det är omöjligt att veta vilketdera språket är talarens ”eget” och vilketdera språket man växlar till.

I tabellerna 6 och 7 nedan kan man se hur enstaka samtalsdeltagare kodväxlar intersententiellt (mellan satser) och intrasententiellt (inom satser, d.v.s. transfer). Kodväxling i tabellen har inte fördelats enligt funktion, men funktionerna kommenteras i samband med exempel ur materialet. Därtill finns det en kolumn i tabellen för sådana fall där en tur har påbörjats på ett språk men språket har byts mitt i turen.

Tabell 6: Kodväxling i FG 3

FG 3 Namn	Transfer fi/sv/fi	Transfer övriga språk	Kodväxling	Språkbyte mitt i en mening
Linda	5	0	56	1
Kimmo	3	0	0	0
Raija	2	2	2	0
Joakim	12	3	17	1
Pirkko	1	0	0	0
Moderatorn	0	0	0	2

Tabell 7: Kodväxling i FG 4

FG 4 Namn	Transfer fi/sv/fi	Transfer övriga språk	Kodväxling	Språkbyte mitt i en mening
Charlotte	1	0	7	1
Patricia	3	2	9	1
Johanna	0	0	0	0
Kaija	2	0	2	0
Moderatorn	0	0	1	0

Som kan ses i tabellerna 7 och 8 finns det inte alltför mycket kodväxling i materialet och för det mesta är det de svenskspråkiga samtalsdeltagarna som använder till exempel finska ord och uttryck inom sina svenska inlägg, t.ex. i exempel 4.

Exempel 4. (FG3 s. 10)

J: »men ja- ja söker no: **haku** å int sök på helka på nå: sätt
fö att de e ju mycke just de hä professionella språke e
finska
(0.2)
R: mm
J: för att då tala me samma termer som sina
R: mh
J: (.hh) å int vet ja sen (hh)
X: (.hh)
(0.8)
J: #°int reflekterar ja a-allti (0.2) men de blir no:
ofta (-) dedä att man går på **haku**°# (0.3) istä[lle fö sök

I exemplet ovan beskriver Joakim hur han som svenskspråkig ändå ofta använder den finska ”haku”-funktionen i stället för den svenska ”sök”-funktionen på universitetsbibliotekets webbportal. Det finska ordet har använts för att framhäva språkskillnaden och för att hänvisa till att det verkligen står ”haku” på knappen man klickar på med musens pekare. I exempel 5 nedan talar han om flerspråkigheten i hans arbetsuppgifter och använder det finska ordet ”työeläke” (fin.sv. arbetspension, sv.sv. allmän tilläggspension) för att beskriva hurdana situationer det uppstår då man arbetar på flera språk. Att Joakim har valt just detta ord som exempel kan också bero

på att den finska termen har olika motsvarigheter på finlandssvenska och på sverigesvenska, vilket kan leda till missförstånd och att man hellre använder den finska termen.

Exempel 5. (FG3 s. 12)

J: å de e ju också nå man söker (0.5) #ö# uppjifter så de
blir ofta lättare (0.2) att att #h# alla blanketter å
sånhänt att man=
R: =mm
(0.6)
J: att hej va va den dä työeläke (0.3)»
R: m[m
J: [»blanketten de [blir de hä ty[piska [för a[tt då»
K: [mh
R: [mhm [mm
M: [mh
J: »(.hh) har man samma språk me sina kolleger å samma
verklighet

Exempel 6 nedan kräver möjligen lite förklaring. Gruppen talar om engelskspråkiga magisterprogram vid olika universitet och högskolor. I utdraget pratar Charlotte om de två handelshögskolorna i Helsingfors: Svenska handelshögskolan som kallas för Hanken och den finskspråkiga Helsingin kauppakorkeakoulu⁴ (sv. Helsingfors handelshögskola). När hon pratar om Helsingin kauppakorkeakoulu använder hon uttrycket ”de hä finska kauppakorkeakoulu”. Om ordet *kauppakorkeakoulu* fungerar här som namnet på skolan eller kodväxling till finska är oklart. I och med att Charlotte använder attributet ”finska” skulle det kanske ha räckt för att urskilja skolorna men nu betonar hon skolornas språkskillnad genom att använda attributet ”finska” och skolans namn på finska.

Exempel 6. (FG 4 s. 62)

C: än å än än hanken å de hä finska
kauppakorkeakoulu

Också i utdrag 7 använder Patricia det finska ordet ”lukukausimaksu” (sv. terminsavgift) i mitten av ett inlägg på svenska. Hon har dock anpassat ordet till det omgivande språket och böjt det till en plural form med den svenska ändelsen -n.

⁴ 2010 ändrades namnet till Aalto-universitetets handelshögskola efter att Helsingfors handelshögskola, Tekniska högskolan och Konstindustriella högskolan gick samman och Aalto-universitetet grundades.

Exempel 7. (FG4 s. 64)

P: (.hh) nå de ha ju int ännu ja vet in(0.4)t de e
ju int väl int ännu ens laglit att ta betalt för
C: aha
(0.2)
P: mt
C: jåå
(0.2)
P: a[tt att sänhä lukukausimaksun förlåt nu mitt»
J: [mm
P: »(0.3) *språk[(bruk) men* (.hh) att de ha ju int»
C: [jåå
P: »ännu [godkänts i Finland

De svenskspråkiga använder finska också i form av fasta uttryck som kanske inte har en motsvarighet i svenskan. I exempel 8 kommenterar Joakim till och med valet av det finska uttrycket: växlingen har alltså en metalingvistisk funktion. Han berättar om hur finskspråkiga studerande kommer till svenskspråkiga kurser i hans läroämne och att de har en positiv inställning till språket och vilja att studera på svenska trots att språkkunskaperna inte alltid är på hög nivå. Han beskriver att det sker ” [...] som jag brukar säga på finska så *positiivisessa hengessä* [...]” (sv. i positiv anda). Det skulle ha gått att använda ett svenskt uttryck men Joakim valde att lyfta fram det finska uttryckssättet och till och med kommentera det.

Exempel 8. (FG3 s. 26)

J: (.hh) men de [finn[s nog också många som^o#: #^o de»
M: [mm
L: [men men
J: »finns såna som sku liksom järna komma ocks[a att»
L: [jo: jo: de vet
jåå
J: »de e många so[m kan att de (.hh) liksom som ja sä-»
P: [mm
J: »brukar säga på finska så *positiivisessa hengessä*
[liksom [att [de[där att man
L: [jåå [jåå jåå
X: [((hostar))
R: [mm mm
(0.2)
J: för att att int- att liksm- man a- (0.2) på sätt å vis en
sån hän *(hh) (.hh) om vi nu (hh) (.hh)* de blir ju kanske
lite komist men så hän i- invaspråk att man tar bort alla
tröskar en sån här [liksom [tröskellös»
L: [mm
R: [mm
J: »*li[ksom undervisnings[miljö*

På samma sätt använder Joakim ett finskt uttryck i full kasusböjd form när han beskriver undervisningen i hans ämnesenhet som går på tre språk. Han berättar att det finns många finskspråkiga studerande i kurserna och att de ibland får gästföreläsare från Sverige som sedan föreläser på svenska. Enligt hans bedömning klarar de finskspråkiga ändå sig bra och lyssnar på svenska ”flytande” (*sujuvasti*).

Exempel 9. (FG3 s 30)

J: °att att #e::# (1.4) att att där va där va de° (0.2)
att att just då blir de ofta de här att kommer man
från Sverige att sk- (0.2) att i [ställe för att tala
L: [mm
J: engelska så talar man svenska
L: mm
M: mm
J: å å liksom alla (0.8) lyssnar **sujuv[asti**

I exempel 10 använder Patricia det finska slangartiga uttrycket ”yks haile(e)”⁵ för att beskriva sin åsikt om på vilket språk man borde informera universitetsanställda om allmänna ärenden.

Exempel 10. (FG4 s. 81)

P: »va som e på gång (.hh) med- om de nu sen
informeras på svenska ellä finska de e nu lite så
där att **yks haile** för att alla [kan (0.6) den dä»
X: [(-)
P: »finskan ändå (0.2) å kan man int den så då
kanske [man plockar upp den enge[lska infon att»
X: [mh
J: [jåå jåå
P: »(.hh) där e vi lite»
X: mh
P: »liksom °mh° de e en annan situatio[n den dä

Det som ändå bör påpekas är att Patricias uttal av frasen (*yks*) *haile* inte är normenligt utan det långa e-ljudet fattas i slutet av ordet (jfr. *hailee*).

Om man jämför med vardagligt finlandssvenskt talspråk där många finska ord har lånats in och används ständigt både som anpassade varianter och som direkt lånade

⁵ sv. ”sak samma”, ”spelar ingen roll”

kan samtalsdeltagarnas svenska sägas vara vårdad. Det kan förstås bero på det att samtalssituationen inte är helt fri och vardaglig.

En annan typ av transfer i mitt material är svenskspråkiga inslag i de finskspråkigas inlägg. De är nästan uteslutande namn och benämningar för yrkesrelaterade saker och ting. I exempel 11 berättar Kimmo om en svensk kurs som Agrikulturförstvetenskapliga fakulteten hade arrangerat i samband med den svenska yrkeshögskolan Sydväst.

Exempel 11. (FG3 s. 28)

K: meil on semmonen (0.7) ikäänku sisäänheitto(0.2)kurssi
ollu on (0.2) kielikeskuksen kans yhteistyössä et meillä
(1.7) on opettajat jotka on (0.4) alun perin
ruotsinkielisiä ne on järjestää tällasta
M: mhm
(0.4)
K: joka liittyy niinku metsätalouteen (0.2) joka pidetään
ruotsiksi (.hh) meil on ollu yhteistyössä (0.2) tämmönen
kurssi ku (0.2) skugsbruk runt Östersjön
(0.2)
J: jää
M: mh
K: ja ja se on- ton (0.4) #y yrkeshögskola sydvästin kanssa
ja# jotenka siellä on (.hh)

En liknande användning av svenska namn förekommer i exempel 12 ur fokusgrupp 3 där Pirkko berättar om ett samnordiskt forskningsprojekt hon varit med i. Först berättar hon om projektet i allmänhet och konstaterar sedan att det också hade ett svenskt namn, *Den franska realismen i Norden*.

Exempel 12. (FG 3 s. 52)

P: »amerikkalaisen ja ranskalaisen tutkimukseen ja (0.7) mt
(.hh) ja näin mutta (0.2) mutta se- minkä takia mä
valitsin sen kielen (hh) kielen ranskan nii oli se et mul
oli semmonen aihe ku mä (hh) tutkin niinku ranskalaisen
naturalismin vaikutust suomalaiseseen kirjallisuuteen ja
sitte (0.4) sitte mä olin myös semmosessa (0.2)
pohjoismaisessa (0.5) tutkimusryhmässä (0.9) mikä oli
kokonaan ranskankielinen et siel oli romanisteja (1.4) mt
niinkun enimmäkseen siel oli kans tämmönen (.hh) siis sil
oli kyllä ruotsinkielinen nimi den franska realismen i
Norden ((skrattar, de andra faller in i skrattet)) (.hh)
#mutta tota siis#

Andra fall där de finskspråkiga växlar till svenska är sådana där de på ett uppbackningsliknande sätt upprepar ett svenskt ord från den föregående talarens inlägg. Det finns två sådana fall i FG 4: i exempel 13 pratar Patricia om de olika språkens användning och status och att man borde hitta en balans mellan dem. Kaija upprepar ordet *balansen* och gör ett hummande ljud som överlappar med Patricias tur, och fortsätter vidare med en instämmande uppbackning, *jåå*.

Exempel 13. (FG4 s.39)

P: »trend att man försöker på någo sätt nu lite
reagera mot den hä engelskan å försöker liksom
(0.7) mt eller int mot men men»
K: mh
P: »hitta den dä balans[en just att de int ska»
K: [balansen mh mh
P: »(.hh) gå från ena y[tterligheten ti den andra»
K: [.jåå

I exempel 14 berättar Patricia att det för många studerande i Svenska social och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är en kulturchock att de efter kandidatexamen måste byta till den finskspråkiga sidan i statsvetenskapliga fakulteten för att kunna fortsätta studierna på magisternivå. Igen upprepar Kaija det svenska ordet *kulturchock* och fortsätter sedan med ett nyhetsmarköraktigt *jaha jāå*, vilket kan tyda på att hon inte har vetat om detta tidigare.

Exempel 14. (FG4 s.56)

P: (.hh) nå de blir ju [en stor kulturchock»
M: [((---))
P: »se[n fö många *jåh* (.hh) ellä på de sätte att
att»
K: [kulturchock *jaha jāå*

Det förekommer en situation där en finskspråkig samtalsdeltagare gör ett svenskt inlägg där det inte handlar om namn eller benämning eller upprepning av någonting den svenskspråkiga talaren just har sagt. Linda berättar om de olika språkversionerna av intranätet Alma och säger att det finns hemskt lite information på svenska, till vilket Raija tillägger på svenska att situationen är liknande med engelskan. Linda fortsätter sedan med att upprepa Raijas kommentar, *på engelska*.

Exempel 15. (FG3 s. 17)

L: för att att dedär å de e nånting som- vi ha just (0.3)
grunda ett sådant #a:# (.hh) #en en m::# arbetsgrupp för
för intern information på universitete (0.2) som»
M: mh
(0.7)
L: »sammankommer nästa vecka om ja minns rätt å ja e me i den
gruppen (.hh) så dedäran (0.7) mt nu kommer vi att
diskutera de här probleme sen i speciellt me alma a- a-
att att där finns hemst hemst lite liksom på sv[enska
R: [mm
(0.2)
R: å på engelska
L: å på eng[elska ännu mindre å ändå ha- vet vi att folk»
R: [mh
L: »sku behöva få=

Transfer till andra språk (d.v.s. andra än finska och svenska) påträffas i materialet några gånger. I alla de sju fallen är det frågan om transfer till engelska. Engelska ord används i samband med både finska och svenska och oftast handlar det om ord och uttryck som har med universitetsvärlden att göra och som i många fall används ööversatta (*summary, eligible, peer review, paper, bi- and multilingual universities*). De ingår alltså i ett slags universitetsjargong som alla närvarande känner till. Dessa uttryck kan också anses representera det som Ribbert & ten Thije (2007: 88) kallar för *keywords*: ord som underlättar förståelse och förbättrar chanserna för lyckad kommunikation. I exempel 16 talar Joakim om nivån på svenska i en artikel han håller på att granska (*peer review*). Han har inte bara lånat det engelska ordet utan använder det med den svenska böjningsändelsen -ar. I exempel 17 beskriver Kimmo problem med antagningen av studerande till engelskspråkiga program i hans fakultet: att granska vilka av de sökande överhuvudtaget är behöriga (en. *eligible*) att söka.

Exempel 16. (FG3 s. 39)

J: å andra sidan finns de ju också problem jenom(0.4)gående
att att (0.9) sitter just som #å- å-# piir rivjuar en
artikel på svenska som (0.4) av en (0.2) en nybliven
doktorand som (0.2) #e (0.2) e problematisk språkligt
(0.5) på vissa punk*ter*# (0.5) *så*((småskrattar))

Exempel 17. (FG3 s 36)

K: »ja nyt on (0.2) ensimmäisen vuoden (0.2) kokemukset
takana ja näin poispäin et kylhän meillä (.hh) paljon
tekemistä se[n kanssa on että miten me saadaan niitä»
R: [mm
K: »motivoituneita hakijoita
R: mm
(0.9)
K: muualtakin kun Nigeriasta (0.3) jo[ssa sitte»
R: [*mm*
K: »keskushallinnos on hirveä työ (0.4) pe- pen[koo että»
R: [mm
K: »ketkä ylipäättänsä on nii- niitä tota (.hh) niitä (hh)
elidschibul hakij[oitä
R: [mm
J: mh
K: ja ja näin pois päin

Ett intressant fall är ordet *masters (degree)* som alltså är den engelska ekvivalenten till magisterexamen. I samband med uppkomsten av engelskspråkiga magisterprogram har också det engelska ordet kommit till språkbruket. I FG 3 talar Joakim om (internationella) magisterprogram och använder parallellt det engelska och det svenska ordet. Att internationella magisterprogram i hög grad är engelskspråkiga kan påverka det att också vokabulären blir starkt präglad av engelska. En liknande användning av ordet *mastersprogram* förekommer också i samtal av FG 4.

Exempel 18. (FG3 s. 38)

J: [(--) tanken me di hä ma:s- majistersprogrammen (-) så de
e väl sjutti procent av dom handlar om (0.4) på nåt sätt
om bisniss (0.5) #av nå: slag# (0.7) å då e tanken alltså
om man tänker på- int bara Helsingfors universi- men hela
(0.2) He[lsingfors å i #Finland#
L: [mm
(0.6)
J: å å internationella den hä masters liksom (0.2)»
P: mm
J: »bisnissen
(0.4)
K: m
J: så de #handlar mastersprogrammen# (1.0) så #de de de ö
långt över hälften e: nå: slags bisness manidschment eller
någo me me handel å jöra#

Vissa ord eller uttryck balanserar på gränsen mellan lånord och kodväxling: ett sådant är Kaijas användning av uttrycket ”tänka på” i mitten av ett finskt inlägg (”mut päivitys on sitten kans yks tänpä”). Uttrycket har transkriberats i sin svenska form men det har sedan länge använts också på finska, i skrivformen ”tenkkapoo” för att beskriva en problematisk situation där man måste fundera, tänka på, det nästa steget.⁶ Förra exemplets ord ”bisniss” anser jag också som ett gränsfall: som ensamstående ord skulle det kunna anses som ett etablerat lånord från engelska men i sammansättningen ”bisness manidschment” (eng. business management) definierar jag det som transfer till engelska eftersom det inte är i lika allmänt bruk.

Oklara situationer var överraskande få. Kanske det viktigaste fall som krävde kontroll var Kaijas användning av uppbackningen *jaa*. I transkriptionen ser det ut som att hon använder ordet *jaa* mer i den jakande eller kvitterande mening det har i svenskan och alltså inte som nyhetsmarkör. Videoinspelningen täcker inte hela diskussionen och endast en del av de transkriberade *jaa*-uppbackningarna är med i den men det verkar som Kaija verkligen använder *jaa* mer på ett instämmande sätt. Uttalet skiljer sig dock väldigt lite från *jå:/joo*.

4.2 Språkliga val och andra iakttagelser av samtalens gång

I detta kapitel behandlas sådana språkliga iakttagelser som inte faller under de tidigare kapitlens teman samt mer allmänna observationer kring talarnas språkbruk.

4.2.1 Responsiv kodväxling

Som det har kommit fram redan tidigare är det i huvudsak de svenskspråkiga som växlar med samtalens två språk. Mest handlar det om hela inlägg på finska eller transfer, alltså enstaka ord eller uttryck mitt i ett svenskt inlägg. Det förekommer ändå också sådana fall där en svenskspråkig samtalsdeltagare börjar prata på ett språk (oftast finska), märker att det är ”fel” och fortsätter smidigt på det andra språket, oftast svenska. Det finns sammanlagt 5 respektive 4 sådana fall i de två samtalen och de påträffas ofta i situationer där den föregående turen har yttrats på

⁶ Kielitoimiston sanakirja: **tenkkapoo ark.** pulma, pulmatilanne.

finska. Orsaken till detta fenomen kan vara att en fortsatt diskussion om samma ämne på finska känns naturlig också för de svenskspråkiga men moderatorns anvisningar om att man ska använda sitt eget modersmål får dem att byta tillbaka till svenska. I exempel 19 börjar Joakim berätta om sina tjänsteuppgifter efter Raijas kommentar om intranätet Almas olika språkversioner.

Exempel 19. (FG3 s. 12)

R: enkä mä tiedä onko se ruotsinkielinen °yhtä hyvä kun se
(0.2) suomenkielinen° (0.7) tai yhtä huono ((naurahtaa))
L: mm
R: (.hh)
M: mm
J: mh mul on (1.4) ja ja har *alltså [liksom* [(.hh)»
L: [mm
M: [*mh*
J: »ja- ja- ja- dels admini- ja e liksom (0.6) #a-
administration i min# (.hh) inom ramen för min tjänst å
då e de ju förstås (0.6) de administrativa språke e ju
finska på univers[itete de vill säga (.hh) #ö: (0.4)»

Också Patricia i exempel 20 tar turen efter Kaijas inlägg och inleder den på finska men byter sedan till svenska efter några ord. Resten av turen är på svenska. En förklaring till detta är att början av Patricias tur *siltä vaikuttaa*⁷ är en sorts respons, en kvittering av Kaijas föregående finska tur efter vilket Patricia sedan utvecklar inlägget vidare på svenska.

Exempel 20. (FG4 s. 43)

K: (ja sitten on tällasii) ehkä on itse on (0.3)
pitkän saksan luki*jana [tullu tänne niin* (.hh)
P: [mm
P: (.hh)
M: jåå
K: opiskelemaan et silloin vielä oli se (0.3) et
sa- saksan kielen taito on kai hiipunu (0.3)
tuntuu vähän silt (.hh)
P: jåå [siltä vaikuttaa men (.hh) å ja vet int som»
M: [jåå
P: »sagt ja har ingen (0.3) ingenting att liksom
(0.8) sådär (hh) ja har ingen fakta bakom de här
men va ja nu ha snappa upp så verkar de lite som
att (0.6) att de här (0.5) att (0.4) alla kan
engelska men den där nivån e liksom att de e
kanske int så hemst (0.2) djup (0.3) kunska[p»

⁷ ”Det lutar ditåt”, ”Så verkar det vara”

Det förekommer också sådana situationer där växlingen sker åt andra hållet som exempel 21 visar. Linda börjar sin respons på Raijas kommentar på svenska men byter till finska mitt i och fortsätter sedan på finska.

Exempel 21. (FG3 s. 70)

L: å (0.4) svenskspråki press försvinner så småningom å å
(.hh) å a- å- (0.3) å att de e helt självklart [att
R: [nii
(0.3)
L: a[tts
R: [mut ei se [vielä meidän (0.2) meidän elinaikana»
X: [mm
R: »[tapahdu
L: [NEJ [NEJ E[I [mutta (.hh) et niinku tää [että et»
R: [mm [mm [mm
K: [mm
L: »[su- ruotsista tulee [ensin kotikieli

En helt egen kategori är moderatorns turer där hon presenterar dagens samtalsämne och ger anvisningar gällande diskussionen på båda språk och växlar från svenska till finska och tillbaka under en och samma tur. Detta kan dock anses vara ett helt avsiktligt försök att vända sig till alla deltagarna och att skapa en stämning där det är naturligt att använda båda språken.

4.2.2 Kommentarer kring språkval och språkbruk

Eftersom receptivt flerspråkig kommunikation inte är så vanlig i finländska sammanhang var jag intresserad av att se om samtalsdeltagarna som har blivit ombedda att kommunicera så kommenterar saken under samtalen. Därtill ville jag granska också andra språkbruksrelaterade kommentarer. Som det har nämnts tidigare berör diskussionerna ämnet Helsingfors universitet och dess olika språk. Samtalsdeltagarna berättar alltså rätt så mycket om såväl sina tankar om sitt eget språkbruk som hur de upplever de olika språken i sina arbeten. Eftersom samtalen i fokusgrupperna var tvåspråkiga ville jag speciellt utreda om det uppstod situationer där samtalsdeltagarna kommenterade språkvalen eller språkbruket i den pågående diskussionen och hur de gjorde det.

Kommentarer om samtalets språk förekom i båda grupperna. Som exempel 22 visar förekommer de speciellt i samband med att samtalet ”obemärkt” blivit enspråkigt

finskt eller när det sker kodväxling från svenska till finska. Utdrag 22 har föregåtts av en lång sekvens på finska där också Joakim och Linda pratat finska. Joakim påpekar att man bytt språk och en kort diskussion om hur deltagarnas modersmål påverkar samtalets språk följer. Deltagarna diskuterar också hur samtalsgruppens sammansättning påverkar språkvalet och det som känns ”naturligt” för deltagarna.

Exempel 22. (FG3 s. 49)

J: °jää° (0.5) nu bytte vi språk (fö mej) de va mitt fel
 ((skratt))
 R: jaa
 J: (å de e [ju *ja:*)
 L: [hu e de
 R: j[aa
 L: [men sidu majori[tet om majorite: jää
 J: [ja ble: så engag[erad i den hä frågan
 R: [se o- se o- se on aina
 ruotsinkie[lisen vika kato [*se vaihtaa sen*
 X: [(.hh)
 J: [jää [jää
 L: [jää
 ((skra[tt))
 J: [ja va så engagerad i den där @nä nu ska ja säga de
 här@ så (liksom) (hemst)
 ((skrattet fortsätter))
 J: #nä int e de ju heller#
 (0.2)
 L: men de e [väl ändå gan[ska just de där naturlit att»
 M: [jää
 J: [(va)
 L: »om de e [flera som [talar finska [så så så blir de bara
 att
 P: [mm
 M: [mm
 J: [ja: ja: ja: de blir
 blir så °jää°
 (0.2)
 M: m
 R: eiku teit on nelj- te[it on kolme meit on kolme=
 M: [(aj nä jää de e faktist jää (-)
 J: =ja: de e sant [jää
 R: [mt
 L: ja:
 ((skratt))
 X: (.hh)
 J: nämen om ja går nu så får ni *tala fi[nska sen*
 K: [o[kei
 X: [jää
 ((skratt))
 L: så blir vi mino[ritet ((skr[attar))

I exemplet ovan säger Joakim till och med att det var hans fel att språkbyte skedde. Skrattet visar förstås att det åtminstone delvis var en vits, men samtidigt kommer det fram att deltagarna verkligen har försökt följa moderatorns anvisning om att de ska använda sina modersmål och att detta brott mot anvisningen inte var avsiktligt. Samtalsdeltagarna diskuterar också, med en lite humoristisk och lekfull ton, hur gruppens sammansättning påverkar språkvalet: Linda säger först att det är majoritetens språk som gäller och Raija kommenterar att det alltid är de svenskspråkigas fel att språket byts. Linda fortsätter med att lite mer allvarligt säga att det oftast är naturligt att prata finska om majoriteten av de närvarande är finskspråkiga.

Några lite liknande fall kan hittas i FG 3 där Raija berättar om sina erfarenheter av att öva sina språkkunskaper med arbetskamrater som är svensklärare. Hon var missnöjd med att arbetskamraterna korrigerade hennes språk och ville inte mera tala svenska med dem. Raija säger att hon däremot gärna skulle kunna prata svenska med Linda efter att ha hört Lindas ogillande kommentar om det puristiska kravet på att man ska kunna språket fullständigt.

Exempel 23. (FG 3 s.61)

R: [*aa* (.hh) ei [mut siis meil meillä»
M: [(*-*) (.hh)
R: »esimerkiks on niinkun on muutama ruotsinopettaja joiden
kans mä joskus olen (.hh) a-alottanut ruotsiks puhumisen
ja sit me on vähän aikaa puhuttu ja sit mä olen sanonu
jotain joka on menny pikkusen niinku (0.2) pie[leen
L: [aijaa
R: nii e- mua on korjattu
(0.4)
L: se [ei (°oo kiva°)
R: [ja sanottu että ei [se ei ollu en vaan se on ett»

I exempel 24 nedan kommenterar Patricia sitt språkbruk i samband med transfer till engelska. Hon pratar om språken på avhandlingar och hur det har blivit allt vanligare att skriva på engelska, vilket har ökat vikten av ett bra referat (en. summary) på ens modersmål. I stället för att använda den svenska termen säger hon "[...] en ordentli summary eller nåntin [...]" och fortsätter direkt med en kommentar "[...] här kommer igen mitt fina språkbruk [...]". Liknande drag kan ses i ex X i 4.1.3 där hon

på ett liknande sätt kommenterar sitt val av det finska ordet ”lukukausimaksu” (sv. terminsavgift).

Exempel 24. (FG4 s. 39)

- P: men de ha (0.2) förlåt ja tänkte bara ännu me de här (0.4) ((harklar sig)) att de- (0.2) samtidigt e de intressant att se hu alla universitet börjar jobba på de här att Helsingfors [universitet ha»
- K: [.jåå
- P: »kommi me sina (.hh) mt å hanken kom me sina egna dom jobba jättelänge på (0.2) på att arbe[ta»
- K: [.jåå
- P: »ihop ett (.hh) en språkpolitik just att hu man ska be- hantera de här [nu för att de ha blivi»
- K: [mh
- P: » (.hh) så vanlit att skriva på engelska att att man måst se till att man då skriver en ordentli (.hh) summary eller nåntin **här kommer ijen mi[tt»**
- M: [mh
- *mh*
- P: **»fina språkbruk** (.hh) på modersmåle att man faktist måst ändå ta reda på dom hä termerna att a[llt [de här (.hh) sam[tidigt sen å no en sån»

I FG 3 diskuterar samtalsdeltagarna delvis deras språkbruk med folk med ett annat modersmål och delvis hur det tvåspråkiga samtalet känns. I exempel 25 säger Raija att det oftast är finska som används med svenskspråkiga arbetskamrater men att det samtidigt känns naturligt att själv prata finska och lyssna på de svenskspråkiga prata svenska. Hon säger också att fast det är lätt för henne att förstå svenska så skulle hon antagligen inte prata så mycket under samtalet om hon borde säga allt på svenska: hon tycker att det inte skulle bli lika naturligt som det är för de flesta svenskspråkiga att använda finska.

Exempel 25. (FG 3 s. 55)

- R: (.hh) ja sitte ruotsinkielisten työkavereitten kanssa se on kyllä aika jännä (0.5) mt (0.3) melkein käy väkisin niin että (0.2) se vaihtuu suomeks se kieli (0.3)
- M: mhm (1.2)
- R: jos jos niinkun et siis (.hh) ne joiden kans mä vähänkin ruotsii puhun nii ne ei oo suinkaan kielikeskuksen ihmisii vaik ne ois tääl niinku kielikesk- vaikka ne ois niinkun yliopistolla (0.4)

P: mh
R: toimivia ihmisiä
(0.3)
M: mh
R: ja mun mielest niinku kaikkein luontevinta on mulle puhuu
suomee ja mun mielest on kauheen kiva kuunnella mitä te
sanotte et se on ihan helppoo tää ymmärtä[minen
L: [mm
R: (.h[h)
M: [mm
(0.2)
R: #j-# toisin jos mun täytys nyt tää kaikki niinku tällai
spontaanisti [sanoo täs ruotsiks nii mä en»
L: [mm
R: »varmaan puhuis näin paljoo olle[nkaan *koska* [(.hh)»
L: [((skrattar))
K: [mm
R: »ko[skä mun pitäis paljon enemmän miettiä [sitä vaik»
M: [((småskrattar)) *jää jää*
M: [mm
R: »mä uskon et mä pystyisin sen sanomaan mut se [ei»
M: [mm
R: »onnistu se ei tuu niin luonteva[sti kun»
L: [mm
R: »ruotsinkielisten (.hh) #ä# suomi (hh) #°noin y- noin
yleisesti# ottaen°

4.2.3 Längre enspråkiga sekvenser

I båda fokusgrupperna uppstår det situationer där diskussionen plötsligt blir enspråkigt finsk och fortsätter som sådan tills antingen någon kommenterar språkbytet och fortsätter på svenska eller moderatören ställer en fråga på svenska. I andra fall är dessa enspråkigt finska sekvenser kortare, men till exempel FG 3 övergår helt till finska efter att Joakim lämnat diskussionen och Linda blivit den enda svenskspråkiga samtalsdeltagaren (bortsett från M).

Oftast uppstår de längre finska sekvenserna när de finskspråkiga deltagarna har haft turen för en längre tid och en svenskspråkig deltagare tar turen genom att kommentera något i de tidigare inläggen på finska och fortsätter sedan vidare sin tur på finska. I båda samtalen förekommer det också situationer där de svenskspråkiga samtalsdeltagarna gör ett långt, nästan monologliknande inlägg på finska.

Det finns också längre enspråkigt svenska sekvenser men då är de endast de svenskspråkiga som pratar, antingen med varandra eller ensam.

5 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel görs ett sammandrag av undersökningen. Resultaten diskuteras i förhållande till undersökningens syfte och de forskningsfrågor som ställdes i början. Därefter följer en allmänare diskussion om undersökningens samhälleliga relevans och tankar på fortsatt forskning kring ämnet.

Syftet med denna undersökning var att få veta mer om receptiv flerspråkighet i finsk-svenska samtal i Finland. Min avsikt var att granska hur en sådan kommunikationsform kan se ut och hur den fungerar eller inte fungerar. Därtill ville jag se om man utifrån undersökningens resultat kunde formulera någon sorts *best practices*; handlingsramar eller riktlinjer för ett mer flexibelt språkbruk i flerspråkig kommunikation.

Mina forskningsfrågor, som jag nu försöker ge svar till, var följande:

- Hur ser ett receptivt flerspråkigt samtal ut i praktiken och vilka slags resurser rekryteras det i sådana samtal?
- Finns det en balans mellan samtalens två språk eller dominerar någotdera språket?
- Hur reagerar deltagarna på inlägg på det andra språket och i vilken utsträckning håller de sig till det egna språket?

De receptivt flerspråkiga samtalen i mitt material verkade vara livliga och fungerande diskussioner. Att de förs parallellt på två språk bidrog med så att säga lite extra färg till samtalen och gav deltagarna en chans att i tillägg till att lite mer abstrakt diskutera språkfrågor också uppleva och kommentera dem i realtid. Att deltagarna kommenterade språket i samtalen vid flera tillfällen tyder på att de kanske inte var så vana vid att föra sådana tvåspråkiga samtal. Språkligt sett var samtalen också mycket intressanta: samtalsdeltagarna använde för det mesta sina egna modersmål men också växling till det andra språket samt kodväxling till engelska förekom.

Samtalen flöt smidigt och det förekom inga tydliga situationer där stora missförstånd skulle ha uppstått. Det förekom inte ett enda fall där någon skulle ha bett om en

förklaring av ett inlägg på det andra språket. Detta behöver förstås inte betyda att sådana situationer inte skulle ha uppstått implicit. Samtalsdeltagarnas turer, oberoende av språket i den föregående eller den kommande turen, utgjorde fungerande och betydelsefulla helheter. Samtalsdeltagarna verkade inte heller reagera på inlägg på det andra språket på något ovanligt sätt, utan de kommenterade och uppbackade alla talare, var och en enligt sin samtalsstil.

I början av min studie, när jag hade fått en första inblick i det transkriberade materialet, valde jag vissa samtalsresurser för en närmare granskning. Jag valde att titta på turer, uppbackningar och kodväxling och det visade sig vara relativt fruktbart. Speciellt uppbackningarna, som förstås är viktiga också i enspråkiga samtal, var intressanta: samtalsdeltagarna backade upp också inlägg på det andra språket och med det bidrog de till att diskussionen löpte vidare. Medlemmar av båda språkgrupperna uppbackade oftast med den ”språkneutrale” formen *jå/joo* eller med hummanden, men också mer språkmarkerande uppbackningar förekom. Det uppstod situationer där man på sitt eget modersmål uppbackade ett inlägg på det andra språket och situationer där man använde den primära talarens språk istället för sitt eget modersmål.

Det förekom också mycket kodväxling av olika slag under samtalen. För det mesta var det de svenskspråkiga samtalsdeltagarna som var ansvariga för detta och i de flesta fall handlade det om växling till finska. Det är förståeligt: de flesta svenskspråkiga är säkert vana vid att använda finska med finskspråkiga och det känns naturligt för dem. I synnerhet kan sådana situationer förekomma när språkkunskaperna är asymmetriskt fördelade och de svenskspråkiga kan finska bättre än de finskspråkiga svenska. Samtalets språk kan sålunda lätt bli finska fast majoriteten av deltagarna är svenskspråkiga; en sådan situation uppstod i fokusgrupp 3 (se exempel 22.).

Också kodväxling till engelska förekom i båda samtalen, mest i form av universitetsjargong. Användningen av sådan jargong är ett tecken på att samtalsdeltagarna delar samma verksamhetskontext, vilket också bidrar till en större förståelse av inlägg på det andra språket.

Som det konstaterades i avsnitt 4.1.1 varierade antalet turer på finska och svenska mellan samtalen. Trots att FG 3 enligt siffrorna var mer finskt och FG 4 mer svenskt verkade båda samtalen balanserade och det förefaller inte som om någotdera språket skulle ha dominerat stort i diskussionerna.

I början av min undersökning undrade jag om det var möjligt att formulera någon sorts riktlinjer eller *best practices* till hur man kan föra ett fungerande receptivt flerspråkigt samtal. Det är inte enkelt eftersom mitt material var relativt litet och personliga samtalsstilar kan spela en stor roll för hur samtalen ser ut. Ändå kunde jag konstatera att vissa faktorer tydligt bidrog till lyckad kommunikation. Utgående från mitt material kan jag säga att man lyckas i en receptivt flerspråkig diskussion om man använder all den språkliga kompetensen deltagarna har (d.v.s. använder t.ex. *keywords* på engelska eller samtalspartners modersmål) och utnyttjar sådana kommunikativa resurser som uppbackningar och icke-verbala medel. Att använda sig av språkoberoende resurser, såsom språkneutrala uppbackningar, kan göra kommunikationen ännu smidigare. Vidare kan det löna sig att utnyttja möjliga gemensamma språkbruksmönster istället för att betona olikheter.

Vad som gjorde undersökningen krävande var att det inte har gjorts någon liknande undersökning kring receptiv flerspråkighet förut. Därför var jag t.ex. tvungen att justera såväl forskningsfrågorna som tyngdpunkten i min studie. Det antagna sättet att se på receptiv flerspråkighet ur en samtalsanalytisk synvinkel betydde också att det inte fanns resultat från tidigare undersökningar jag skulle ha kunnat jämföra mina resultat med. Att fokusera ännu mer på interaktionen mellan talare och samtalssekvenser där språken växlas tur för tur skulle säkert ha varit lönsamt.

Jag utgick inte i mitt pro gradu-projekt från tanken att jag ska komma på något helt nytt och revolutionerande. Jag hade redan tidigare bevittnat samtal mellan finsk- och svenskspråkiga där parterna hade använt var sitt modersmål och undrat varför en sådan typ av kommunikation inte uppstår oftare. Utifrån dessa funderingar fick studien sin riktning och sina frågeställningar.

Det som jag fick ur mitt material var i stort sett i enlighet med det jag antog jag skulle se. Ändå ville jag inte formulera explicita hypoteser utan arbeta utifrån materialet.

Ett nästa steg, som jag ser det, skulle vara att undersöka receptiv flerspråkighet i spontana, icke-arrangerade finsk-svenska samtal.

Det som tydligt krävs för att en receptivt flerspråkig kommunikation ska fungera är en medvetenhet om en sådan möjlighet och viljan för att hålla på med sådan kommunikation, både från individers och från språksamhällets sida. Under vissa omständigheter kan kommunikationen komma igång mer naturligt, medan i andra situationer krävs det att man explicit kommer överens om det gemensamma sättet att kommunicera. Därtill krävs det lite tålamod och tolerans för obekväma situationer där kommunikation inte flyter så väl. Det krävs att de svenskspråkiga inte så lätt byter till finska och att de finskspråkiga inte automatiskt tänker att de inte kan svenska tillräckligt bra.

Diskussionen om språk var hätsk i de finländska medierna när jag började arbeta med min pro gradu-idé vintern 2010-2011. Nu när jag skriver mina slutord har de nya undervisningsplanerna precis publicerats och från och med 2016 kommer grundskoleelever att inleda sina studier i det andra inhemska språket ett år tidigare, i årskurs sex. Förhoppningsvis har detta en positiv inverkan på språkinlärning både vad gäller tal och skrift samt attityderna till svenskundervisning och det svenska språket i Finland.

Det var inte min mening att antyda att tvåspråkiga lösningar är bättre än enspråkigt svenska eller finska lösningar. Vad jag däremot ville lyfta fram med min undersökning var att flexibilitet i språkfrågorna ibland kan leda till nya och mer fungerande praktiker.

Att kräva och få service på ens eget modersmål hos myndigheterna är en grundrättighet i Finland och så får det gärna vara. Jag anser dock att man genom att mer aktivt och modigt använda svenska också på sådana ställen som man inte vet med säkerhet är svenskspråkiga skulle man kunna öka antalet situationer där man kan använda svenska även om man skulle få svar på finska.

Litteraturförteckning

Allwood, Jens. 1979. Ickeverbale kommunikation - en översikt. I: Stedje, Astrid & af Trampe, Peter (red.) *Tvåspråkighet*. Stockholm: Akademilitteratur.

Bahtina, Daria & Thijs, Jan D. ten (kommande) Receptive Multilingualism. The Encyclopedia Applied of Linguistics.

Braunmüller, Kurt. 2007. Receptive multilingualism in Northern Europe in the Middle Ages: A description of a scenario. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 25–48.

Bengtsson, Åsa: Opinionsmätning om språkanvändning i olika servicesammanhang. Finlands svenska tankesmedja. Diavisning om resultaten 2.5.2011. Tillgänglig online http://www.magma.fi/images/stories/reports/magma_02.05.2011.pdf. Besökt 20.6.2012.

Börestam, Ulla & Huss, Leena. 2001. *Språkliga möten. Kontaktlingvistik och tvåspråkighet*. Lund: Studentlitteratur.

Delsing, Lars-Olof. 2007. Scandinavian intercomprehension today. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 231–248.

Doetjes, Gerke. 2007. Understanding differences in inter-Scandinavian language understanding. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 217–230.

Dresemann, Bettina. 2007. Receptive multilingualism in business discourse. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S.180–216.

Green-Vänttinen, Maria. 2001. *Lyssnaren i fokus. En samtalsanalytisk studie i uppbackningar*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Haagensen, Bodil. 2007. *Dialogpedagogik och motivation. En fallstudie i svenska på universitetsnivå*. Doktorsavhandling. Vasa universitet. Nr 174. Språkvetenskap 32. Vasa.

Hakulinen, Auli. 1995. Vuorottelujäsennys. I: Liisa Tainio. (red.) 1995. *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino. S. 32–55.

- Hannesdóttir, Anna Helga. 2010. Den nordiska språkförståelsen: ”evnen til å forstå annerledes talende mennesker”. *Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri* 86, 2010 (4). S. 341–348.
- Heine, Lena. 2000. Semikommunikation och receptiv flerspråkighet i Skandinavien. Ett forskningsprojekt vid Hamburgs universitet. *Språk i Norden* 2000. S. 59–61.
- Ivars, Ann-Marie & Huldén, Lena. (red.) 2002. *När kom svenskarna till Finland?* Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Justitieministeriet. 2009. *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009*. Helsingfors: Libris. Tillgänglig online <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Julkaisut/Muutjulkaisut/1236880953561> Besökt 28.9.2011.
- Kaivapalu, Annekatrin & Muikku-Werner, Pirkko. 2010. Reseptiivinen monikielisyys: miten suomenkielinen oppija voi ymmärtää viroa äidinkielenä pohjalta? *Lähivertailuja*. Vol: 20 S. 68-97.
- Kalliokoski, Jyrki. 2009. Tutkimuskohteena monikielisyys ja kielten kohtaaminen. I: Kalliokoski, Jyrki, Kotilainen, Lari & Pahta, Päivi. (red.) 2009. *Kielet kohtaavat*. Helsinki: Suomalainen kirjallisuuden seura.
- Kielitoimiston sanakirja. 2012. *Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja* 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone. Internettjänst.
- Liebkind, Karmela, Tandefelt, Marika & Moring, Tom. 2007. Introduction: why a special issue on the Swedish-speaking Finns? *International Journal of the Sociology of Language* 187–188. S. 1–11.
- Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Londen, Anne-Marie. 1995. Samtalsforskning: En introduktion. *Folkmålsstudier* 36. S. 11–52.
- Lüdi, Georges. 2007. The Swiss model of plurilingual communication. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 159–178.
- Lüdi, Georges, Höchle, Katharina & Yanaprasart, Patchareerat. 2010. Patterns of language in polyglossic urban areas and multilingual regions and institutions: a Swiss case study. *International Journal of the Sociology of Language* 205. S. 55–78.

- Muysken, Pieter. 2007. Mixed codes. I: Auer, Peter & Wei, Li (red.) 2007. *Handbook of multilingualism and multilingual communication*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- Norrby, Catrin. 2004. *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Palmgren, Sten. 2006. Språkpolitik genom lagstiftning – exemplet Finland. *Språk i Norden 2006*. S.35–41.
- Ribbert, Anne & Thije, Jan. D. ten 2007. Receptive multilingualism in Dutch-German intercultural team cooperation. I: Thije, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 73–102.
- Rusk, Fredrik. 2010. ”Byggaamassa klossar” – En enspråkig norm i en tvåspråkig familj. Opublicerad avhandling pro gradu. Åbo akademi: Vasa.
- Saari, Mirja. 1995. ”Jo, nu kunde vi festa nog”. Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. *Folkmålsstudier* 36. S. 75–108.
- Sorjonen, Marja-Leena. 1999. Dialogipartikkelien tehtävistä. *Virittäjä* 2/1999. S. 170–194.
- Statistikcentralen. Befolkningsstatistik. Tillgänglig online
http://www.stat.fi/til/vrm_sv.html
 Besökt 26.9.2011.
- Tainio, Liisa (red.) 1995. *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Tandefelt, Marika. 2003. *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tandefelt, Marika. 2006. Tänk om... Handlingsprogram för svenskan i Finland. *Språk i Norden 2006*. S. 57–66.
- Tandefelt, Marika & Finnäs, Fjalar. 2007. Language and demography: historical development. *International Journal of the Sociology of Language* 187–188. S. 35–54.
- Thije, Jan. D. ten & Zeewart, Ludger. (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Undervisnings- och kulturministeriet. 2012. Timfördelning i den grundläggande utbildningen. Tillgänglig online
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/perusopetus/liitteet/forslag_till_forordning_1.pdf
Besökt 28.8.2012.

VISK = Hakulinen, Auli et al. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Internetversion. Tillgänglig online
<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>
Besökt 4.9.2012.

Werlen, Iwar. 2007. Receptive multilingualism in Switzerland and the case of Biel/Bienne. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S.137–158.

Zeevaert, Ludger. 2007. Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication. I: Thijs, Jan. D. ten & Zeevaert, Ludger (red.) 2007. *Receptive multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 103–136.

Materialförteckning

Fokusgrupp 3. Längd: 81 minuter, varav 62 minuter är videoinspelade. Inspelat 8.11.2007. Deltagare: Linda, Kimmo, Raija, Joakim, Pirkko och Moderatoren. Transkription: Sofie Henricson.

Fokusgrupp 4. Längd 99 minuter, varav 62 är videoinspelade. Inspelat 12.11.2007. Deltagare: Kaija, Patricia, Johanna, Charlotte och Moderatoren. Transkription: Sofie Henricson.

Bilagor

Bilaga 1: Transkriptionsnyckel

men	ordet sägs skrattande
♪men♪	ordet sägs sjungande
#men#	knarrig röst
>men<	ordet sägs snabbare än omgivande tal
<men>	ordet sägs långsammare än omgivande tal
<u>men</u>	emfas
°men°	sotto voce
.men	ordet sägs under inandning
@	förställd röst
HEJ	högre ljudstyrka än omgivande tal
(.hh)	hörbar inandning
(hh)	hörbar utandning
»	turen fortsätter på en annan rad
=	turer sammanbinds utan paus
(())	transkriberarens kommentar
[överlappande tal
[[samtidigt påbörjade turer
(---)	ohörbart
()	transkriberaren osäker
(N)/X	talarens identitet osäker
(0.2)	paus uttryckt i tiondels sekunder mikropauser (<0.2) är inte utmärkta
jåå	jå:/joo